

Forslag temaplan naturmangfold Værøy kommune 2024-2036

Nordlandsnupen – foto Erling Skarv Johansen

Kulturkontoret 03.08.2024
Erling Skarv Johansen

INNHOOLD

Innledning s.4-5

Lovverk s.6

Dagens situasjon og fremtidsutsikter (rapport NIBIO) s.7-12

Overordnede føringer s.13-14

Målsetting s.14-15

Planområde s.16

Rammer og premisser s.17

Organisering s.18

Medvirkning s.18

Forhold til andre planer s.19

Fremdriftsplan s.20

Viktige områder s.21-24(Strand-og kystsonen)

Marint mangfold iflg. Havforskningsinstituttet(artikkel) s.25-33

Naturverdier: s.25-34

- Ruglbunn s.25
- Skjellsand s.26-27
- Littoralbasseng s.27
- Tidevann s.28
- Bløtbunn s.29
- Tangforekomster s.30-32
- Gytefelt s.33

Kvalnes/Tyvnes – foto Erling Skarv Johansen

Andre naturtyper s.35-42

- Våtmarker s.35
- Jordbrukets kulturlandskap s.36
- Ferskvann, bekker og brakkvann s.37
- Holmer og skjær s.38-39
- Fuglefjellet Måstad s.40-42

Prioriterte naturtyper og naturmangfold(kart/tekst) s.43

Utdrag fra biorapport v/Andy Sortland(2023) s.44-56

- Lokalteter med havstrands-og eller dynevegetasjon s.44-50
- Lokalteter med myr s.50-52
- Tjern s.51-52
- Lokalteter med berg og rasmark s.52
- Rødlistede og andre arter s.53-56

Rødliste for truede naturopplevelser s.57-59

Fuglelivet på Værøy – rapport fra Martin Eggen s.60-61

Rødlistede fugler(viktige hekkeområder) s.61-65

Rødlistede fugler-observasjoner s.66

Verneverdige kvartærgeologiske områder s.67-69

Handlingsplan 2024-2032 s.69-72

Oppfølging av handlingsplan s.73

Reparasjon og restaurering av ødelagt natur s.73

Liste vedlegg, litteratur og liste fotografer s.74

INNLEDNING

Naturen er grunnlaget for vår eksistens og alt liv på jorda. Den gir oss mat, materialer, medisiner, rent vann, demper flom og binder klimagasser: Intakt natur er vårt viktigste verktøy for å lagre karbon og for tilpasning til konsekvensene av pågående klimaendringer.

Vi mennesker er avhengig av et naturmangfold og artsmangfold for å kunne overleve på jorden. Vi trenger både mat fra levende matjord, rent drikkevann, rent hav og ren luft.(sitat:NIBIO)

Naturen har en egenverdi, og er viktig for opplevelser, rekreasjon og folkehelse. Eskalerende oppvarming og tap av natur er de største utfordringene samfunnet står overfor. Ifølge FNs naturpanel har naturmangfoldet aldri vært så truet som det er i dag.

Vår måte å leve på i dag medfører et forbruk som bidrar til oppvarming og forbruk av arealer som planter og dyr skulle hatt som leveområde. Stadig flere arter utrykkes i et økende tempo. I Norge er mere enn 20%(2021)av artene rødlistet – dvs. truet. Noen av artene har leveområde på Værøy. Også enkelte naturtyper bør vernes.

Urørt natur bør forbli urørt og enkelte viktige naturtyper bør føres tilbake til sin opprinnelige stand.

I 2022 ble en global naturavtale vedtatt med mål om at minst 30 % av land- og havområder skal vernes innen 2030. Arealbruksendringer og bit-for-bit-nedbygging er hovedårsaken til tapet av natur. Hele 9 av 10 av artene på Norsk Rødliste for arter 2021 er truet på grunn av måten vi bruker arealene på. Tap av natur på grunn av menneskelig aktivitet truer ikke bare artsmangfoldet, men rammer også samfunn og økonomi ved at naturgoder vi er avhengig av undermineres eller opphører.

Tilstrekkelig beskyttelse og restaurering av naturen krever en gjennomgripende samfunnsendring. En omstilling vil koste, men det vil koste mer å la være. Værøy er en kommune med et unikt biologisk mangfold og varierte natur- og landskapstyper. Dette skyldes et gunstig klima pga. Golfstrømmen samt spesielle fjellformasjoner og gunstige beliggenhet i forhold til fiskeressursene.

Værøy kommune har i likhet med alle andre kommuner et nasjonalt ansvar for å ta vare på en truede naturtyper og arter.

Temaplan for naturmangfold beskriver hvordan kommunen kan nå målet i kommuneplanens samfunnsdel om å verne om og sikre naturmangfoldet.

Måten vi bruker naturen på i dag, og hvordan vi velger å verne om den i tiden fremover, har store konsekvenser for dagens og fremtidens generasjoner. Arbeidet med å stanse tapet av natur begynner hjemme: Handling kreves nasjonalt, i landets kommuner så vel som i resten av verden. Slagordet fra Agenda 21 er mer relevant enn noen gang: Tenke globalt, handle lokalt. Dersom vi klarer å følge opp strategiene i denne temaplanen i alle virksomhetsplaner, reguleringsplaner, byggesaker, og gjennom drift og forvaltning i kommunen vil naturmiljøet og Værøysamfunnet komme styrket ut. Vår kommune ønsker å fremstå som en foregangs-kommune gjennom utvikling og gjennomføring av en naturvennlig, ambisiøs og fremtidsrettet politikk

I tråd med kommunes mål om å ta bedre vare på naturmangfoldet, søkte kulturkontoret kommunen miljødirektoratet om tilskudd kr 175000 for å utvikle en temaplan for naturmangfold. Kommunen fikk innvilget søknaden om midler. Planen har som mål å **synliggjøre** den viktigste naturen på Værøy og hvordan vi kan **ta vare på** den. I etterkant har vi søkt om og fått midler til oppdatering av fuglebestandene i Måstadjellet.

Som vi kommer tilbake under avsnittet medvirkning, vil vi også i planperioden søke å innhente informasjon fra innbyggerne i kommunen. Vi håper derfor mange ønsker å bidra med lokalkunnskap om arter og områder som særs viktig for naturmangfoldet.

Det ble som planlagt leid inn ekstern hjelp/fagfolk(biolog og ornitolog) til selve kartleggingen sommeren 2023 av naturtyper og arter.

Skiphalsen – foto Erling Skarv Johansen

Lowerk

Naturmangfoldloven er det viktigste virkemiddelet vi har for å ta vare på naturmangfoldet i Norge. Loven gjelder for alle sektorer som forvalter naturmangfold eller tar beslutninger som har konsekvenser for naturmangfoldet.

Aktiviteter som i utgangspunktet reguleres av annen lovgiving skal derfor også trekke inn prinsippene fra naturmangfoldloven.

Loven regulerer forvaltning av arter, områdevern, fremmede organismer, utvalgte naturtyper og tar vare på leveområder for prioriterte arter.

Plan og bygningsloven er den viktigste loven når kommunen skal bestemme hvordan lokalsamfunn skal utvikle seg. Lovens formål er «å fremme bærekraftig utvikling til beste for den enkelte, samfunnet og fremtidige generasjoner». Også forurensningsloven har ivaretagelse av naturmangfold nedfelt i formålsbestemmelsene. Forurensningsloven har til formål å «sikre en forsvarlig miljøkvalitet slik at forurensinger og avfall ikke fører til helseskade, går utover trivselen eller skader naturens evne til produksjon og selvfornyelse». Også andre regelverk, som viltloven og lakse- og innlandsfiskekloven, har mål om å ivareta naturmangfoldet.

Naturmangfoldloven: «Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur for samisk kultur.»

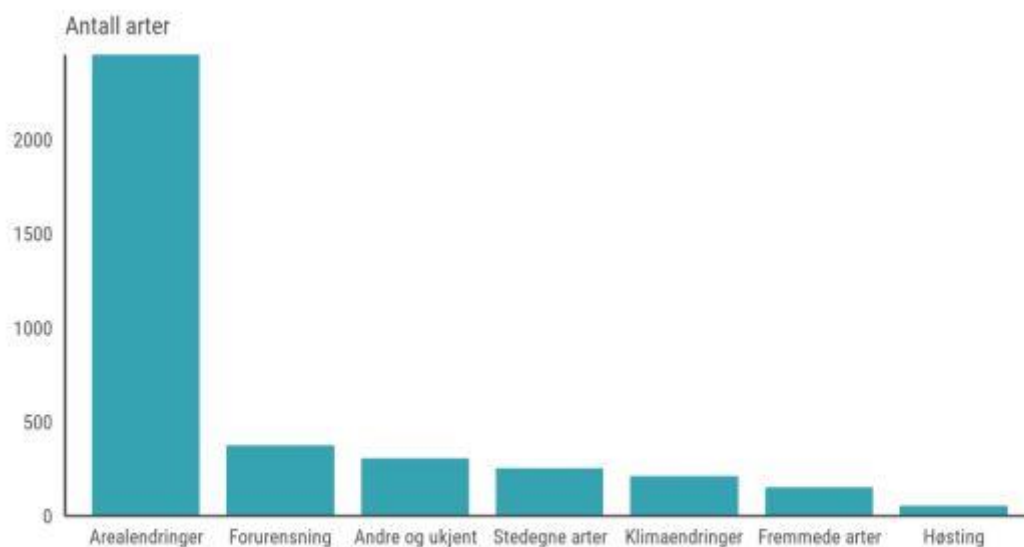
DAGENS SITUASJON OG FREMTIDSUTSIKTER

Iflg. RAPPORT FRA NIBIO(Norsk institutt for Bioøkonomi)

Hva er naturmangfold? Lov om forvaltning av naturens mangfold¹³ (Naturmangfoldloven) definerer naturmangfold som "biologisk mangfold, landskapsmessig mangfold og geologisk mangfold, som ikke i det alt vesentlige er et resultat av menneskers påvirkning".

Gjennom mere kunnskap om naturen vi har rundt oss – jo mere glad i natur blir man – og forstår sammenhengene samt opplever at vi er en del av naturen og noe større enn oss selv. Dette medfører større motivasjon for å ivareta naturen og ta ansvar for at naturmangfoldet opprettholdes.

Det er også viktig å tenke ikke bare på mangfoldet på landområdene – men også på de store havarealene som omgir oss og som gir grunnlaget for at det i det hele tatt er bosetning på øya. Tang, tare, skjell o.a. marine planter er sammen med fisk og dyr i havet en svært viktig ressurs og utgjør det største areal i kommunen. Økende forurensning og overfiske av enkelte arter utgjør en trussel mot naturmangfoldet.

Figur 1. Påvirkningsfaktorer på truede arter i Norge sortert etter antall arter som påvirkes. Kilde: Artsdatabanken

Figur 1. Påvirkningsfaktorer på truede arter i Norge sortert etter antall arter som påvirkes. Kilde: Artsdatabanken Hva truer naturen?

Arealbruksendringer er hovedårsaken til tapet av natur (Figur 1). Bit-for-bit-nedbygging og forringelse av leveområder er hovedårsaken til at 2752 arter er truet i Norge.

De siste 50 årene har det skjedd betydelige endringer i Norge, både når det gjelder omfanget av fysiske inngrep knyttet til bygg og anleggstiltak og arealbruksendringer knyttet til jord- og skogbruksaktivitet.

Tap av natur på grunn av menneskelig aktivitet truer ikke bare artsmangfoldet, men rammer også samfunn og økonomi direkte ved at naturgoder som vi er avhengig av undermineres eller opphører.

Andre trusler mot naturmangfoldet er forurensing, fremmede arter, klimaendringer og overhøsting. Også kunnskapsmangel, administrative rutiner, manglende sektoransvar og samordning er påvirkningsfaktorer som er årsak til tap av naturmangfold. All natur ligger i en kommune. Kommunene bestemmer det meste av arealbruken i Norge ved å forvalte plan- og bygningsloven. Derfor spiller kommunene også en svært viktig rolle i å stanse tapet av naturmangfold. En utfordring er at vi mangler oversikt og kontroll med summen av enkeltbeslutninger i arealforvaltningen, og det er summen av disse enkeltbeslutningene som i stor grad påvirker hvordan naturmangfoldet blir ivaretatt, både på kort og lang sikt.

Det er en utfordring å ta hensyn til naturmangfold i områder som er lagt ut til utbygging i kommuneplanen, når det først i reguleringsfasen oppdages verdifullt biologisk mangfold. I tillegg kan utbyggingspress fra grunneiere, utbyggere, næringsliv eller politikere gjøre det vanskelig å beslutte å ikke bygge ut et område, selv om det inneholder viktig naturmangfold. Ønsket om økonomisk gevinst er høyt og natur sees ofte på som ledig areal som det er tilnærmet kostnadsfritt å bygge ned.

Naturen taper ofte mot andre hensyn og interesser. Intakt natur er vårt viktigste verktøy for å bremse klimaendringene. Intakt og artsrik natur gir oss livsviktige naturgoder samtidig som den er vårt viktigste verktøy både for å bremse og tilpasse oss klimaendringene. Naturens evne til klimatilpasning blir best ivaretatt gjennom bevaring av økologisk funksjon og sammenhengende naturområder.

Naturen er også en svært viktig brikke i det globale karbonkretsløpet gjennom opptak og lagring av karbon. Klima- og naturkrisen må derfor sees i sammenheng og ikke som to separate kriser. Det er i stor grad de samme driverne bak klima- og naturkrisen, og fokuset må være på løsninger som tjener både natur og klima. Det har et nasjonalt ansvar både for å ta vare på ulike naturtyper og for en rekke truede arter som har sin forekomst i kommunen vår. Vann er kilde til alt liv og alle arter trenger vann for å leve.

Hvert enkelt byggetiltak kan kanskje virke beskjedent, men summen av alle tiltakene fører til negative konsekvenser for naturen og artene som lever der. Et stort antall omdisponeringer er negativt også for kommuner med lang kystlinje slik vi har.

Gjengroing truer kulturlandskapet. Kulturlandskapet har gjennom flere tusen år blitt formet av et aktivt landbruk. Her inngår bruken av åker, slåttemark og beitemarker. spiller en viktig rolle i samspillet i naturen og for matproduksjon.

Arealbarometeret, NIBIO; Arealbarometer 2021(**Gjelder Værøy**)

Arealtype	Dekar	%
Jordbruksareal ▲		
Fulldyrka	246	1,3
Overflatedyrka	275	1,5
Innmarksbeite	665	3,6
Skog ▼	23	0,1
Bebyggelse/samferdsel	870	4,7
Annet markslag ▼	16 398	88,7
Ikke kartlagt	0,0	0,0
Sum	18 477	100

Kilde: Arealressurskart AR5, årsversjon 2022, NIBIO

Dyrkbar jord fordelt på arealtyper	Dekar	%
Overflatedyrka jord	137	16,4
Innmarksbeite	247	29,5
Skog	0,0	0,0
Åpen fastmark	221	26,4
Myr	231	27,6
Sum	836	100

Kilde: Dyrkbar jord, årsversjon 2022, NIBIO

Dyrkbar jord fordelt på klimasoner

Sone	Dekar	%
1 Godt egnet for matkorndyrking	0,0	0,0
2 Marginal for matkorndyrking	0,0	0,0
3 Godt egnet for fôrkorndyrking	0,0	0,0
4 Marginal for fôrkorndyrking	0,0	0,0
5 Godt egnet for grovfôrdyrking	839	100
6 Marginal for grovfôrdyrking	0,0	0,0
Total dyrkbar jord	839	100

Kilde: Dyrkbar jord, årsversjon 2022, NIBIO

Kilder til spredning av **fremmede arter** er bl.a. dumping av hageavfall i naturen; frøspredning fra veikanter, hager; gravearbeider og flytting av jordmasser. Av hensyn til praktisk gjennomførbarhet og de totale økonomiske kostnader vil det ikke være mulig med tiltak mot alle fremmede arter i kommunen. Vi må derfor prioritere arter, forekomster og tiltak som gir en tydelig gevinst for viktig naturmangfold.

Kommunens mål i fremtiden gjøre tiltak for å sikre naturmangfoldet i kommunen, men ressursene er knappe, både når det gjelder økonomi og personell, og det er ulikt kunnskapsnivå om naturmangfold i de ulike virksomhetene.

Forvaltning av natur må være **kunnskapsbasert**. En forutsetning for forvaltning som ivaretar naturmangfoldet er god kunnskap om naturtyper, arter og deres leveområder. Hvis vi ikke vet hva vi har, vet vi heller ikke hva vi mister ved arealbruksendringer. Et godt og lett tilgjengelig kunnskaps-grunnlag er nødvendig for å sikre en samfunnsutvikling som ikke ødelegger naturmangfoldet og naturens økologiske funksjoner som vi er helt avhengig av.

Det foreligger ingen fullstendig naturkartlegging av **hele** Værøy kommune. Enkelte områder har et mer komplett kartleggingsgrunnlag enn andre områder, mye fordi presset på arealene i forbindelse med reguleringsaker og utbygging har vært størst der. Når kunnskapsgrunnlaget er mangelfullt har kommunen et ansvar for å stille krav om ny kunnskap, gjennom kartlegging av arter og naturtyper, når nye planer for utbygging utarbeides. Alternativt må føre-var-prinsippet vektlegges tungt og utbygging unngås.

Men med fjorårets kartlegging og årets fugletellinger i Måstadjellet er de antatt viktigste områdene kartlagt mht. de fleste naturtyper og arter.

Kommunen må legge vekt på nødvendigheten av å ha oppdatert kunnskap om arter og naturområder som verktøy i arealforvaltningen.

Areal- og naturregnskap styrker beslutningsgrunnlaget.

Et arealregnskap er et verktøy som kan tydeliggjøre for kommunen hvor store arealer som settes av til utbygging i årene fremover. Et naturregnskap eller økosystemregnskap, kan brukes til å systematisere kunnskap om naturens goder og tjenester, og bidra til bedre beslutninger for en bærekraftig utvikling. Forvaltningsloven §17 sier at en sak skal være så godt opplyst som mulig. Slik det er i dag vet ikke administrasjon og politikere *konsekvensene* av summen av alle beslutninger som tas i arealforvaltningen. Et arealregnskap vil kunne skape bevissthet om hvor mye dyrket mark, eller hvor store naturområder som blir borte og dermed

styrke kunnskaps-grunnlaget slik at det tas gode og informerte beslutninger. Gjennom planvask kan kommunen gjennomgå den vedtatte arealbruken, og tilbakeføre areal som ut fra ny kunnskap og nye føringer ikke bør bygges ut. Planvask kan bidra til at kommunen oppnår arealnøytralitet

Det er ikke nok å verne natur – ødelagt natur må **restaureres**. Det er en økende oppmerksomhet rundt nødvendigheten av å reparere natur som er skadet av menneskelige inngrep, og at det ikke er nok å bare bevare natur med god tilstand. Et av Norges nasjonale miljømål (mål 1.1)²⁹ sier at økosystemene skal ha god tilstand og levere økosystemtjenester. Restaurering av natur er et av tiltakene for å innfri det politisk fastsatte målet. FN har utpekt 2021-2030 til verdens tiår for restaurering av økosystemer.

Mye av norsk våtmark er sterkt påvirket av menneskelig aktivitet, blant annet fra drenering til skog- og jordbruksformål og nedbygging. Målet med restaurering er å legge til rette for naturlige prosesser for å **gjenopprette økologisk funksjon**. Eksempler er å fylle igjen grøfter i myra for bedret økologisk tilstand, redusere klimagassutslipp og klimatilpasning. Andre eksempler er restaurering av kantsoner, gjenåpning av bekker eller restaurering av ålegrasenger.

For å nå **bærekraftsmål** nr. 14 (livet i vann) og 15, (livet på land) må også Norge og Værøy øke innsatsen for først og fremst å forhindre ødeleggelse av natur og dernest reparere forringede eller skadede arealer. Det er sjelden at erstatningsarealer er i nærheten av å ha samme kvalitet som arealene som bygges ut.

Breivik/Nordlandsnupen/Mosken – foto Erling Skarv Johansen

OVERORDNEDE FØRINGER

Stortingsmelding 14 (2015-16) - *Natur for livet* - beskriver hvordan regjeringens politikk skal bidra til å ta vare på naturmangfoldet.

Et av innsatsområdene er å styrke kommunens arbeid med naturmangfold, samt gi kommunene et kompetanseløft på området.

Arealendringer er den viktigste årsaken til tap av natur i Norge. Det er derfor svært viktig at kommunene utøver en *god arealforvaltning som hensyntar naturmangfoldet*.

Nasjonale forventninger til regional og kommunal planlegging 2019-2023 beskriver hvordan regjeringens politikk skal sikre en bærekraftig utvikling i hele landet. Det er besluttet at FNs 17 bærekraftsmål skal være en del av grunnlaget for samfunns- og arealplanleggingen.

De viktigste bærekraftmålene for denne planen vurderes å være;

- 11. Bærekraftige byer og lokalsamfunn
- 14. Livet i havet
- 15. Livet på land.

Regionalt

Fylkesplan for Nordland (2013 - 2025) har målsetting om at hensynet til biologisk mangfold og naturens tåleevne skal ligge til grunn for all arealforvaltning, og at viktige naturområder må forvaltes slik at områdenes kvalitet ikke forringes.

Arealbruken skal skje etter ei avveining mellom nærings-, friluftslivs- og miljøinteresser. Gjennom samordning av arealpolitikken skal Nordlands arealer forvaltes slik at natur- og kulturmiljøer, landskap og viktige kvaliteter i omgivelsene blir ivaretatt i hele fylket.

Fylkesplanen er også retningsgivende for kommunal planlegging.

Lokalt

Kommuneplanens samfunnsdel 2019 – 2031 ble godkjent 2019.

Værøy kommune er i gang med revidering av av arealplan planlagt ferdig i 2024. Som nevnt vil plan for naturmangfold være en del av kunnskapsgrunnlaget inn mot denne planen.

Lofotrådet har vedtatt:»

«Lofoten De Grønne Øyene skal gå foran og vise vei gjennom: (...) Å bygge en lokal forståelse for verdien av naturmangfold på land og under vann, innsikt i hva som mangler av kunnskap om naturmangfold, og en lokal forankring av at "føre-var-prinsippet" skal legges til grunn der det mangler kunnskap om naturmangfold som kan bli berørt, eller der konsekvensene av aktuelle tiltak er usikre.» Det er dessuten direkte relevant i 2 av delmålene i veikartet: Delmål 1.3.9: «Det skal utarbeides et helhetlig kunnskapsgrunnlag om naturmangfoldet på kommunalt og regionalt nivå innen utgangen av 2023. Alle Lofotkommunene skal ha etablert en naturmangfoldsplan innen utgangen av 2025.»

MÅLSETTING

Hovedmål : Værøy kommune skal ha en bærekraftig forvaltning slik at naturmangfoldet blir ivaretatt

Delmål 1: Værøy kommune skal ivareta naturmangfoldet gjennom kommunal planlegging, drift-og saksbehandling

Delmål 2: Værøy kommune skal ha oppdatert kunnskap om naturmangfoldet

Delmål 3: Værøy kommune skal være en pådriver for bærekraftig bruk av naturgrunnet

- sikre grøntområder med rikt naturmangfold og gode møte- og lekeplasser i nye utbyggingsprosjekter
- styrke kvaliteten og tilgjengeligheten til de grønne områdene
- sikre sammenhengende grøntområder for å ivareta naturmangfold og rekreasjon
- ivareta og tilrettelegge strandsonen til bruk for allmenheten og for å ivareta naturmangfoldet
- ivareta viktige kulturlandskap og naturmangfold.
- bevare og utvikle naturmangfoldet i kommunen
- bevare og videreutvikle blågrønne områder med fokus på sammenhengende strukturer, naturmangfold, estetikk og rekreasjon
- stadig oppdatere informasjon om naturmangfoldet i kommunen
- sikre områder som ivaretar og tilbyr naturmangfold, rekreasjon og stillhet.
Restaurere og tilbakeføre viktige grønne områder der det er mulig
- ivareta strandsonen til det beste for allmenheten og naturmangfoldet

Nordlandshagen – foto Erling Skarv Johansen

PLANOMRÅDET

Naturmangfoldet er størst i lavlandet, dette er også her utbyggingspresset er størst og dette arealet vil bli prioritert i planen. Værøy kommune vektlegger derfor arealet mellom fjellfoten og ca en (1) kilometer ut i havet der det er nødvendig for at kystnære holmer og øyer inkluderes. Vik og sund tas inn i sin helhet.

Mht. Måstadjellet naturreservat og landskapsvernområdeder vi vil bruke den informasjon/kartlegging som allerede er gjort i forbindelse med dette området fra fylket sin side og planlagte tellinger av sjøfugl i området.

De gule områdene i kartet viser planområdet (på grunn av liten målestokk må grensene leses som veiledende).

RAMMER OG PREMISSE FOR PLANARBEIDET

Temaplaner for naturmangfold er en direkte oppfølging av Stortingsmelding 14 (2015-16) Natur for livet – norsk handlingsplan for naturmangfold. Oppdraget med å utarbeide Mandatet for temaplan naturmangfold ble vedtatt av kommunestyret våren 2023.

Temaplan for naturmangfold skal ha en planperiode på 12 år og det legges opp til rullering hvert år og en mere omfattende revidering hvert 4. år. Temaplan for naturmangfold peker på viktige utfordringer og gir føringer for hvordan disse utfordringene skal løses. Planen definerer innsatsområder og legger strategier for en ønsket utvikling.

Kunnskapsgrunnlaget for planen bygger på eksisterende kunnskap samlet inn fra ulike kilder, databaser og kartlegging sommer 2023/2024.

Plan for naturmangfold i Værøy kommune skal utarbeides som **en temaplan** og vil derfor ikke måtte følge plan- og bygningslovens regler. En temaplan er **ikke juridisk** bindende, men gir et styrket kunnskapsgrunnlag for både politikere og administrasjonen i beslutninger som har betydning for naturmangfoldet.

Kommunen har flere roller og ansvarsområder som påvirker hvordan naturmangfoldet blir ivaretatt. Kommunen er offentlig myndighetsutøver, som gjennom kommunal saksbehandling fatter vedtak etter forskjellige lovverk. Samtidig er kommunen grunneier som forvalter, drifter og iverksetter tiltak på kommunal grunn.

Planen vil senere også være et verktøy ved annet planarbeid, saksbehandling, planlegging og drift av områder som berører natur.

Planen skal gjøre rede for:

- Formålet med planarbeidet(Målsetting)
- Planområdet (med kart)
- Hovedtemaer for planen
- Overordna føringer
- Opplegget for medvirkning
- Fremdriftsplan

Plan for naturmangfold skal ha en handlingsdel som angir hvordan planen skal følges opp de fire påfølgende år eller mer.

ORGANISERING

Kommunedirektør og formannskapet vil utgjøre styringsgruppen for arbeidet. Dette vil sikre politisk forankring. Kulturkonsulent vil være prosjektleder for arbeidet med planen og vil sammen med klimarådgiver (stilling fjernet sommer 2023) og eksterne fagfolk utgjøre arbeidsgruppen. Det er også ønskelig at andre fagekspertter fra kommunen og organisasjoner trekkes inn i arbeidet ved behov. Bl.a. Miljøgruppen og Turlaget.

MEDVIRKNING

Arbeidsgruppen har satt av tid til medvirkning og innhenting av verdifull lokalkunnskap gjennom innspill fra enkeltpersoner og lag/foreninger. Det vil være mulig å komme med innspill til planen skriftlig i hele planperioden, men vi oppfordrer til at dette gjøres så tidlig som mulig for at innspillet skal kunne vurderes skikkelig.

I den grad det er mulig ønsker man i planperioden å organisere temamøter for befolkningen om temaene fugler, pattedyr og flora. I den anledning er det ønskelig å få med på møtet biolog og ornitolog som har kartlagt øya.

Oppstart av planarbeidet ble kunngjort på kommunens hjemmesider, oppslag og i lokalavisen i forbindelse med planprogrammet som ble vedtatt våren 2023. Kommunen vil også bruke sosiale medier til å innhente innspill til planarbeidet. Rapportene fra biolog og ornitolog ble lagt ut digitalt på kommunens hjemmeside høsten 2023 med invitasjon om å komme med innspill.

I høringsperioden etter at høringsutkast er ferdig - ønsker vi særlig tilbakemelding på følgende:

- Konkrete innspill til viktige områder for naturmangfold, særlig for fugl og insekter.
- Konkrete tiltak til handlingsplan. Hvordan ivareta mangfoldet.

Måse – foto Erling Skarv Johansen

FORHOLD TIL ANDRE PLANER

Værøy kommune vedtok i 2015 arealplan. Ny revidert plan KPA arealdel skal vedtas 2024. Kommuneplanens samfunnsdel er kommunens overordnede styringsverktøy og ble vedtatt sist 2022.

For planer innenfor de ulike tjenesteområdene er det lagt vekt på å tilpasse plantypen til den bruken den skal ha, slik at prosessene blir mest mulig effektive. Det er her vurdert å være tilstrekkelig med en temaplan. Planener ikke juridisk bindende, men vil ligge som et kunnskapsgrunnlag til rullering og revidering av kommuneplanen.

Valget om å utarbeide den som en temaplan ble tatt i samråd med Miljødirektoratet. For å støtte opp om hensikten med prosjektet og sikre en bred forankring og en god medvirkning, blir planen sendt på høring, selv om dette formelt ikke er et krav til temaplaner.

Lovverk

Aktuelle lover og forskrifter som berører og ivaretar naturmangfold er Forurensingsloven, Jordloven, Miljøinformasjonsloven, Motorferdselloven, Naturmangfoldloven, Plan- og bygningsloven, Vannforskriften og Vannressursloven. Listen er ikke uttømmende.

Relevante planer:

Plan for ferdselsårer

Reiselivsplan

Plan for fys. aktivitet og naturopplevelse

KPA/KPS

Boligplan

Kystsoneplan

Strategisk næringsplan

Kvalnes – foto Erling Skarv Johansen

FREMDRIFTSPLAN

Melding om oppstart av planarbeidet er gjort tilgjengelig gjennom elektroniske medier og i lokalavisa.

Fremdrift er estimert slik: (ajourført våren 2024)

BEHANDLINGSTRINN	TIDSROM
Vedtak oppstart av planen(vedtatt)	Desember 2022
Varsel om oppstart	Vinter 2023
Forberedende arbeid/planlegging	Vinter 2023
Utkast planprogram	Vinter 2023
Høring planprogram	Vinter 2023
Medvirkningsmøte	Vinter 2023
Revidert utkast planprogram	Vår 2023
Vedta planprogram	Vår 2023
Igangsette planlagt kartlegging(avtalt)	Vår/sommer/høst 2023
Evaluering/systematisering av kartleggingen	Høst 2023/vinter 2024
Utkast til plan	Sommer 2024
Høring planutkast/medvirkningsmøte	Sommer/høst 2024
Bearbeidelse av innspill og justering av plan	Høst 2024
Vedtak av plan i kommunestyre	Høst 2024

Strandsonen – Sørland – nesten alt utbygd Foto:Erling Skarv Johansen

VIKTIGE OMRÅDER: STRAND- OG KYSTSONE

Strandsonen er en viktig arena for rekreasjon og friluftsliv, samtidig som områder der hav møter land huser viktig naturmangfold. Enkelt naturtyper, som grunne havområder, elvedeltaer og andre marine våtmarker er særdeles produktive, med betydning for bløtdyr og fisk. Samtidig er denne sonen attraktiv for utbygging og nedbygging.

Langsiktig ivaretagelse er derfor av avgjørende betydning for å opprettholde produktiviteten og grunnlaget for fremtidig aktivitet og velferd fra sonen. I tillegg huser nes, holmer og skjær bl.a. forekomster av sjøfugler, som regionen Lofoten og nasjonen Norge har et internasjonalt ansvar for å beskytte siden vi har en betydelig andel av de europeiske bestandene.

Som tidligere kartlegging har vist – har Værøy viktige rødlistede sjøfuglkolonier som krykkje, lunde og lomvi som har hatt en dramatisk tilbakegang de siste tiårene.

Nedbygging av strandsonen

Rundt de tettest befolkede områdene langs kysten er presset på arealene stort. Dette området er samtidig et viktig friluftsområde.

For å hindre nedbygging av kysten slik at allmennhetens adgang til strendene opprettholdes, gir plan og bygningsloven forbud mot bygging og fradeling i 100-metersbeltet. Det har tidligere vært en liberal utbyggingspraksis som i enkelte tilfelle har redusert den frie ferdselen.

Plan og bygningsloven ble i 1989 utvidet til også å gjelde i sjø ut til grunnlinjen, dvs. linjen som kan trekkes mellom de ytterste holmer og skjær. Dette ga kommunene en mulighet til å planlegge sine sjø- og kystområder i tillegg til landarealer.

Kommunene avgjør selv hvorvidt det er behov for planlegging av sjøområdene, og hvilke tema som i tilfelle skal behandles, for eksempel om det skal være en plan for friluftsliv i kystsonen eller en plan for fiskeri eller for bolig og hyttebygging.

Å utarbeide en **kommunedelplan for kystsonen** kan være et viktig virkemiddel for å avklare interessemotsetninger mellom utnyttings og vernehensyn i kystområdene.

Gjennomføring av en planprosess hvor mange ulike parter er involvert, kan føre til at både kommunen og miljø og næringsinteressene bedre får definert og dokumentert sine interesser og behov langs kysten. På den måten blir det lettere å avveie ulike hensyn og komme fram til forslag til hvordan arealene best kan utnyttes, f.eks. få avgrenset hvilke områder som kan brukes til utbyggingsformål, og hvilke som skal være naturvern og friluftsområder.

Fjære Nordlandshagen – foto Erling Skarv Johansen

Arealbruk og planlegging i kystsonen

Interessene og aktivitetene er mange i kystsonen, fra fiskeoppdrett og industri til turisme og båtliv. Det er et stort press på arealene, og ulike interesser konkurrerer ofte om de samme områdene. Oppdrettsnæringen har en stadig viktigere økonomisk betydning i kystområdene. Samtidig finnes det store biologiske og landskapsmessige kvaliteter i kystsonen som det er viktig å ta vare på. Gjennom planlegging må det derfor finnes en god balanse mellom bruk og vern.

Kystsonen er en arena for både fiske, oppdrettsvirksomhet, industri- og næringsvirksomhet, by- og tettstedutvikling og fritidsbruk med hytte- og båtliv. I de seinere årene har utviklingen gått i retning av økt konkurranse om arealene langs kysten, noe som har skapt interessemotsetninger og sterkt press på enkelte kystområder. Kommunene har mulighet til å planlegge sine sjø- og kystområder, både for å løse de konfliktene som finnes i dag, og for å forebygge framtidige konflikter.

Verdier og interesser i kystsonen

Kystsonen kan defineres som sonen fra og med landområder direkte påvirket av sjø eller sjørelatert virksomhet og ut til grunnlinjen. Ved planlegging av arealbruk og ressursutnytting i kystsonen er det en rekke verdier og interesser som det må tas hensyn til.

- **Biologisk mangfold**

Strandsonen, som er en vesentlig del av kystsonen, er et viktig leveområde for planter og dyr. Mange arter er avhengig av de spesielle forholdene som oppstår i møtet mellom land og vann. Sonen er den mest produktive og svært sårbar for inngrep og forstyrrelser. Sammenhengende naturområder langs kysten, sjeldne områder som elvedelta og særegne naturtyper som kystlynghei og strandenger, er spesielt viktig å ta vare på.

- **Landskapsbilde**

Norges kystsone omfatter flere særegne og unike landskapstyper av internasjonal verdi. Eksempler på dette er skjærgårds og strand flatelandskapet langs Nordsjø- og Norskehavskysten og fjordlandskapet på Vestlandet. Finnmarkskystens forberg og Lofotens alpine landskap er også av unik karakter. I en planprosess er det viktig å innarbeide landskapsestetiske hensyn og ta vare på særegne landskapselement.

Friluftsliv

Kystsonen er attraktiv for ferie og friluftsliv med bading, soling, fiske og båtliv som sentrale aktiviteter. Det er derfor viktig å sikre områder for dette formålet gjennom den kommunale planleggingen. Samtidig er det viktig å sikre allmennhetens adgang til strandområdene og hindre nedbygging og privatisering i 100-metersbeltet langs sjøen. Her er den nylig vedtatt ferdselsåreplan et viktig redskap.

- **Kulturminner**

En rekke kulturminner og kulturmiljøer er knyttet til kystsonen, fra de eldste tiders boplasser og hulemaleri/helleristninger til nyere tiders fyrtårn og fiskevær. Kulturminnene forteller om menneskers tilpasning til natur og miljø gjennom tidene og er kilder til kunnskap og opplevelse som det er viktig å ta vare på. Mange av kystens kulturminner inngår i en større helhet, f.eks. et naustmiljø eller handelssted slik som vi har i Røstnesvågen, hvor det må tas hensyn til hele kulturmiljøet. Værøy kommune vedtok Kulturminneplan i 2020

hulemaleri på Værøy

Næringsinteresser

Næringsinteresser knyttet til utnytting av havets ressurser slik som fiske, fiskeoppdrett, skjellsand og grusgraving er også lokalisert i kystområdene. Næringene har stor betydning for bosettingen langs kysten og skaper mange arbeidsplasser.

Det samme gjelder mer landbaserte næringer i kystsonen som industri og turistvirksomhet. Det er i avveiningen mellom vern og næringsutnyttelse vi ser de fleste konfliktene utvikle seg.

Her kan det for vårt vedkommende oppstå motsetninger mellom fiskeindustriens behov for nye arealer og ønsket om vern. Det samme kanskje innenfor turisme og oppdrett.

- **Bosetting og infrastruktur**

De største befolkningskonsentrasjonene i Norge finnes langs kysten, noe som fører til et stort press på områdene både med hensyn til fortsatt by og tettstedvekst og utbygging av veier, havner, kraftforsyning m.m. Værøy er her til tross for lang kystlinje og liten bosetting også sine utfordringer med å bevare kystsonen.

Mange arter som høstes i kystsonen kan være sterkt knyttet til vegetasjon eller bestemte områder gjennom kritiske faser av livet. Tap av habitat eller kritisk viktige områder kan være en årsak til at mange arter er i tilbakegang.

I et kystområde med fjordsystemer kan muligheten for bevegelse og spredning av individer for noen arter være begrenset. Lokale, genetiske bestander kan forekomme på en skala vi ikke har oversikt over.

Ødeleggelse av et habitat kan gjøre en slik bestand utsatt for utryddelse, noe som vil medføre tap av viktig genetisk mangfold.

For å sikre et mangfold av habitater vil det derfor være viktig å vurdere hvilke områder og marine naturtyper som er tilgjengelig. Plansaker må vurderes i forhold til hvor vanlig den påvirkede naturtypen er, både lokalt og regionalt.

Dette fremkommer av den nylige kartleggingen av naturområder utført sommeren 2023 av innleid biolog.

Marint biologisk mangfold:

Artikkel fra Havforskningsinstituttet:

Her finner du oversikt over naturverdier i kystsonen. Hver artikkel inneholder informasjon om naturtypens sårbarheter, og status på kartlegging:

RUGLBUNN:

Ruglbunn er en naturtype som består av løsliggende kalkalger som er svært saktevoksende. Naturtypen regnes for å være sårbar da regenerering tar lang tid om den først utsettes for skader.

Kalkalger er rødalger som danner et hardt skall av kalsiumkarbonat. De vokser som porøse tepper (0,5–1,5 mm årlig) på bunnen, og består av levende alger på toppen og flere meter med døde alger i bunn. De døde kalkalgene brytes ned til finere og finere sediment og danner det vi kaller kalkalgесand eller korallin sand. Kalkalgene danner et tredimensjonalt habitat som er levested for mange dyr. Ruglbunn finnes naturlig i strømrrike områder, der det er mindre sannsynlighet for å bli begravet i sedimenter. Kunnskapen om betydningen av løsliggende kalkalger i økosystemet er dårlig i Norge, men naturtypen antas å ha betydning som levested for mange virvelløse dyr. Studier gjort lenger sør i Europa viser at større forekomster av kalkalger fungerer som beite- og oppvekstområder for enkelte fiskearter, blant annet torsk.

Naturtypen er ikke kartlagt i Norge, men er trolig langt mer vanlig langs kysten fra Nordland og nordover enn det er lenger sør. Norge har trolig de største forekomstene i Europa og Lofoten, Steigen, Vesterålen og Andfjorden er områder med særlig mye ruglbunn. Naturtypekartlegging av tare, ålegress og kamskjell har observert områder med kalkalger i nordområdene som kan dekke flere kilometer.

[OSPAR-kommisjonen](#) peker på behovet for å verne om dette habitatet (OSPAR 2010) og habitatdirektiv fra EU, lister løstliggende kalkalger som et nøkkelhabitat (nøkkelhabitat = habitat med en distinkt økologisk verdi). Ruglbunnområder er ødelagt i mange europeiske land etter å ha vært utsatt for høsting i stor skala og skjellskraping.

Ruglbunn

SKJELLSAND (Er kartlagt Værøy)

Skjellsand er et habitat som ofte er rikt på bløtbunnsfauna. Denne sanden - som i stor grad består av knuste og delvis nedbrutte kalkskall fra skjell og andre marine organismer - regnes som en *ikke-fornybar ressurs* i et menneskelig tidsperspektiv.

De viktigste organismene i dannelsen av skjellsand er bløtdyr (skjell og snegler), rur, kråkeboller, kalkrørsormer og kalkalger. Dannelse av skjellsand avhenger både av vekstbetingelser for kalkdannende organismer, og avsetningsbetingelser etter at organismene er døde.

Antall skjellsandforekomster er generelt høyest ytterst på kysten. Generelt avsettes de største og groveste partiklene på grunt vann, mens de finere partiklene blir ført ned på dypere vann, eller avsettes i skjermede basseng. Skallmaterialet føres ofte inn på lesiden av holmer og skjær. Det er også vanlig å finne forekomster av skjellsand i områder med sterk strøm, eller i områder hvor det tidligere har vært sterk strøm med høy næringstilgang. På grunn av landhevingen etter siste istid finner man nå mange gamle skjellsandforekomster på grunnere vann (til dels på land) enn der de opprinnelig ble avsatt.

Utvinning av skjellsand foregår spredt langs kysten, med de største uttakene på Vestlandet. Skjellsand brukes blant annet som kalkingsmiddel i landbruket, som kalktilskudd i kraftfôr og hønsefôr, til kalking av vassdrag og som strøsand på veier.

I Værøys kystsone er det registrert flere større forekomster av skjellsand selv om de ikke har vært undersøkt nærmere.

Skjellsand og rur – foto Erling Skarv Johansen

Litoralbasseng

Litoralbasseng hører til fjæreområder med fast fjell. Når fjæresonen tørrlegges ved lavvann, etterlates sjøvann i bassenger eller groper i fjellet.

Litoralen omfatter tidevannssonen (fjæra) som regnes fra laveste lavvannsnivå til øverst i bølgesprøytsonen. I litoralbassenger som ligger omkring høyeste tidevannsnivå eller i bølgesprøytsonen, og som ikke får regelmessig vannfornying med tidevannet, kan miljøforholdene variere meget. Ved nedbør eller tilsig av ferskvann vil ferskvannet legge seg som et lag over det salte vannet. På dager med sterk sol kan det salte vannet i bassenget derfor bli kraftig oppvarmet.

Slike bassenger favoriserer arter som tåler *store* miljøvariasjoner, fra svært salt vann til nesten ferskvann og perioder med svært høye temperaturer. Litoralbassenger som ligger lavere i tidevannssonen og får nytt sjøvann ved hvert tidevann, har langt mer stabile miljøforhold. I disse bassengene er det levestandard for arter som opprinnelig hører til i sjøsonen under fjæra (sublitoralen), og som ikke tåler tørrlegging.

Naturtypen egner seg godt til undervisningsformål da en kan få god oversikt over artssammensetningen ved bruk av enkle redskap for innsamling av organismer. Litoralbassenger er vanligvis små i størrelse; topografien og tidevannet bestemmer utbredelse og bassengets dybde. Eksponering av vind og bølger påvirker også vannfornying i bassengene.

TIDEVANNSTRØMMER

Tidevannsstrømmer skyldes høydeforskjellen mellom flo og fjære. Avhengig av topografi og bunnforholdene er det grunnlag for et særpreget plante- og dyreliv på steder med slik strøm.

De sterkeste strømmene oppstår der det er trange passasjer med grunne terskler inn til poller eller større landavgrensede fjorder. Det er typisk for tidevannsstrømmer at de snur i takt med flo og fjære. I skjærgården kan faseforskjeller mellom tidevannsbølger som går på hver sin side av større øyer, danne strøm. Sterke tidevannsstrømmer oppstår kun der amplituden i tidevannet er tilstrekkelig, det vil si at slike strømmer ikke finnes på Sørvestlandet der det er lite forskjell mellom flo og fjære. Strømmen kan bli ganske sterk siden store vannmasser skal føres gjennom et trangt sund eller en fjordmunning. Geografisk plassering, bassengvolum, ferskvannspåvirkning, forurensningssituasjonen (for eksempel avrenning fra jordbruk) er andre faktorer som i varierende grad påvirker sammensetningen av flora og fauna.

Områder med sterke tidevannsstrømmer karakteriseres ofte av redusert artsantall, siden kun de artene som er best tilpasset strømmen kan trives. Det er likevel ofte økt tetthet av individer av de artene som kan leve i disse områdene. Typisk er det også at disse områdene er isfrie om vinteren og dermed gunstig som overvintringsområder for enkelte fuglearter. Strømmen påvirker både bunntype og organismer. Løse sediment vaskes vekk, og substratet består derfor ofte av grus, stein eller fast fjell. Grus- og steinpartiklenes størrelse kan i noen grad gi indikasjon om strømeksoneringen; sterk strøm resulterer i stor partikkeldiameter.

Moskenesstraumen er kanskje landets beste eksempel på tidevannsstrøm som er regnet som en av verdens sterkeste. Imidlertid er det ikke så vidt vi vet gjort vesentlige undersøkelser av artsmangfoldet i området. Unntatt en del observasjoner av fugl.

Moskenesstraumen – foto Ola Torstensen

BLØTBUNN

Bløtbunn består av mudder og/eller fin, leirholdig eller grovere sand som ofte tørrelegges ved lavvann.

Bløtbunn består av mudder og/eller fin, leirholdig eller grovere sand som ofte tørrelegges ved lavvann. Bløtbunnsområder utgjør viktige beiteområder for fugl og fisk. Bløtbunnsarter er i hovedsak stasjonære og påvirkes av faktorer direkte på de stedene de befinner seg. Vanlige arter er fjæremark, sandmusling, knivskjell, hjertemusling, pelikanfotsnegl, tårnsnegl, sjøstjerner og sjøpinnsvin, der flere arter lever nedgravd. Ofte kan områder med sterk bølgeaktivitet se helt livløse ut fordi organismene er veldig små og lever nede i sedimentet. Områdene er også viktig beiteområde for både sjørørret og kysttorsk, og sei i vinter og vårhalvåret.

Artssamfunn kan brukes som et miljøarkiv for status og endringer i det marine miljø. Endringer i artsmangfold kan brukes til å påvise forurensningseffekter av punktkilder og i forbindelse med klimaendringer. I Norge omfattes ca. 18 bløtbunnsområder i strandsonen av Ramsarkonvensjonen for våtmarksområder. Dette innebærer at områdene står på konvensjonens liste over internasjonalt viktig våtmarksområder. Norske bløtbunnstrender er viktige for trekkende vadefugler.

Bløtbunn – foto Wikipedia

TANGFOREKOMSTER

Ingen land i Europa har mer tareskog enn Norge. Tareskoger finnes langs hele kysten med de største forekomstene på Vestlandet og i Midt-Norge. I Nord-Norge er mye av tareskogen nedbeitet av kråkeboller.

Tareskogene regnes som spesielt produktive økosystemer med stor artsrikdom. I de ytre delene av kysten på hardbunn står tareplantene tett ned til 20-30 meters dyp. Nedre voksedyp i Skagerrak er rundt regnet ca 20 meter, men på Vestlandet og nordover ca 30 m. Mellom de store skogdannende tarene; sukkertare (*Saccharina latissima*) og stortare (*Laminaria hyperborea*) med varierende innslag av fingertare, (*Laminaria digitata*) og butare (*Alaria esculenta*) er det et mangfold av liv. Tareskogen utgjør et variert habitat for små krepdsyr, bløtdyr, børstemark og pigghuder, samt skjul for fisk.

Grisetang – foto Erling Skarv Johansen

Stortaren dominerer ytre, bølgeeksponert kyst. **Fingertare** er en storvokst tareart som vanligvis vokser fra lavvannsmerket og ned til rundt ti meter. Fingertaren kan fra et par meters dyp møte og blandes med stortaren, som tar over i områdene på dypere vann. **Sukkertare** er en annen storvokst tareart. Den trives best i mer beskyttede farvann – og dominerer fjellbunn på grunt vann og i bukter og viker. Sukkertare kan også vokse på dypt vann ned til 30 meter. På middels bølgeutsatte steder kan sukkertaren vokse mellom stortareplantene i blandingsskog.

I svært bølgeeksponerte områder vil ofte **Butare** dominere vegetasjonen i de øverste meterne før stortare overtar dypere ned. Lengden på stortareplantene varierer etter hvor de vokser.

På Nord-Vestlandet kan stortare bli opptil tre meter lang, mens taren på Skagerrakkysten sjelden blir lengre enn en snau meter. Også nordover minker taren i størrelse.

Mellom de store tareplantene som vokser på bunnen dannes det lysninger som i en skog. Her finner mange arter skjul og næring. Festekroken (Hapteren) som fester stortaren til fjell og stein har en rotlignende struktur som skaper gjemmesteder for et eget samfunn av smådyr som børstemark, slangestjerner, snegl og muslinger.

Små alger som vokser på bunnen og tarestilkene danner sammen med taren selv et variert habitat for mange arter mosdyr, svamper, tanglus, tanglopper, børstemark, snegl, muslinger, krabber, hummer, kutlinger og nålefisk, leppefisk, sei, pigghå, skater, lyr – og torsk. Det er identifisert helt opp til 40–50 forskjellige alger på stilken til stortaren, og tilsvarende er det funnet 250 arter bevegelige dyr som oppholder seg mellom tareplantene. Det er ikke uvanlig å finne *opp til hundre arter knyttet til en eneste tareplante*, og det gjennomsnittlige antall individer på en tarestilk kan være opp til ti tusen individer.

Tarestilk(Hapteren) – foto Erling Skarv Johansen

Etter århundreskiftet er det blitt observert bortfall av sukkertare på områder der sukkertareskoger tidligere har blitt observert. Dette berører store kystområder på Sør- og Vestlandet. I Skagerrak er så mye som 80% av sukkertareskogene forsvunnet i perioder. Hovedårsaken til tapet av sukkertare er varme perioder som fører til fysiologisk stress for taren.

Hyppigere varme perioder på grunn av global oppvarming har ført til at sukkertaren ikke har klart å restituere mellom slike hetebølger. Når sukkertaren forsvinner erstattes den av trådformede alger som danner tepper på bunnen. Disse teppene hindrer nye sukkertarer å spire slik at det kan ta lang tid før sukkertareskogene restitueres.

De trådformede algene vokser raskere enn sukkertare når temperaturen øker og når tilgangen på næringssalter er god. Eutrofi forventes derfor å påvirke sukkertaren negativt i konkurranse med de trådformede algene. I våre nordligste fylker er sukkertareskogene beitet ned av kråkebolter.

Sukkertare – foto Erling Skarv Johansen

Trusler/sårbarhet

Taretråling kan ha en betydelig innvirkning på plante og dyrelivet i og ved tareskog. Tareskogens struktur og alderssammensetning endres etter høsting til å bli mer ensartet, men tareskog er en betydelig fornybar ressurs.

Rundt 4 år etter høsting kan den opprinnelige biomassen være restituert. Hastigheten på gjenveksten vil variere langs en nord-sør gradient pga. ulik lys- og temperaturpåvirkning. Hastighet på rekolonisering av assosierte plante- og dyregrupper vil variere med andel høstet tare, artenes spredningsevne, eksponeringsgradienter, samt lys og temperatur. Sannsynligvis vil det ta 8 år (Midt-Norge) før området igjen når et klimakssamfunn.

I området rundt Værøy kan det se ut som vi har flere store områder med bra tilvekst av tang og tare – men det foreligger ikke noen faglig kartlegging av forkomstene.

GYTEFELT

Gytefelter er områder hvor fisk samles for å reprodusere. Aktive gytefelt er verdifulle for den enkelte art, og bør ikke forstyrres i gytetiden.

Mange marine fisk har pelagiske egg som slippes og flyter fritt i vannmassene på gytefeltene (f.eks. torsk), mens hos noen arter limes eggene fast til vegetasjon eller stein og grus på bunnen (f.eks. sild). Ofte er de kystnære gytefeltene lokalisert til terskler og grunner i nærheten av større vannvolum som gir gode og stabile forhold for egg og larver i første fase av livet. Aktive gytefelt er et resultat av artens evolusjonære historie på den måten at her har gytingen med påfølgende overlevelse av egg, larver og yngel vært vellykket.

Et gytefelt kan ha en rekke egenskaper slik som spesiell bunntopografi, bassenger og terskler. Noen arter liker å gyte nær bestemte bunntyper eller i bestemte habitater. Også spesielle strømforhold kan være viktig. Fisk som har gytt på steder der avkommet er tatt med strømmene til ufordelaktige steder, har ikke overlevd i særlig grad, og slike gyteområder vil derfor fisk slutte å bruke. Gytefelt kan derimot naturlig ligge på steder der de pelagiske eggene og larvene driver til områder det vil være fordelaktig for avkommet å vokse opp. Mange arter i kystsonen gyter også på steder der egg og larver blir holdt tilbake av strømmene slik at avkommet vokser opp i nærheten av gyteområdene. Slike områder kaller vi retensjonsområder. Gytefelt der avkom ikke blir blandet med avkom fra andre gytefelt, kan bidra til å etablere genetiske forskjeller og gi grunnlag for lokale bestander av fisk. Dette er påvist for blant annet sild og torsk. Ofte vil fisk oppholde seg i et større område utenom gytesesongen, for så å svømme tilbake til gytefeltene i gytetiden. Da er det også viktig at den gytemodne fisken kan svømme til gytefeltet uten å møte hindringer eller blir skremt.

GYTEFELT I KART

Under prosjektet Nasjonalt program for kartlegging av marine naturtyper ble gytefelt for stasjonære bestander av kysttorsk kartlagt, og dette kartlaget er registrert på fiskeridirektoratets kartsider som «gytefelt torsk MB». Dette kartlaget omfatter ikke gytefelt for vandrende bestander slik som skrei. Gytefelt for skrei og andre fiskebestander i ytre deler av kysten og i havområdene kan finnes under kartlaget «Gyteområder forskjellige arter».

Kartleggingen av gytefelt for kysttorsk er beskrevet i Espeland m.fl. (2013). Mer detaljert om gyting og tidlige livsstadier er også beskrevet for kysttorsken av Karlsen og van der Meeren (2013).

Kartlaget på Fiskeridirektoratets kartsider som heter «Gyteområder» er basert på intervjuer med fiskere og andre lokal kjente, men dekker flere arter enn bare torsk. Dette kartlaget vil for mange arter være best tilgjengelig kunnskap, men kan mangle arter og bestander som i mindre grad blir fisket på. Iflg. kart over gytefelt hos Fiskeridepartementet er det viktige gytefelt for torsk og rødspette ved Værøy

Fiskebåt på tur inn leia – foto Erling Skarv Johansen

ANDRE NATURTYPER:

VÅTMARK (MYROMRÅDER)

Våtmarkene gir oss en rekke tjenester som vannrensing, flomdemping, karbonlagring og vannreservoar. I våtmark er naturmangfoldet særlig høyt. 40% av alle organismer på jorden lever i vann, og vann og produksjonen i vann er en forutsetning for livet på jorda. Samtidig er vann og våtmark en sterkt begrenset og sårbar ressurs. I Lofoten er vassdrag og vannveier sentrale elementer, som gjerne munner ut i artsrike innsjøer og våtmarker. Mye av våtmarkene er myr. Langsiktig ivaretagelse av våtmarkene er nødvendig for å ta vare på naturmangfoldet og opprettholde tjenestene våtmarkene gir oss. På Værøy er våtmarkene både en viktig vannressurs og habitat for planter, fugle- og dyreliv. I de største myrområdene på Værøy ved lokalitet Marka tas det ut mesteparten av det vi trenger av ferskvann fra borehull. Resten tas ut fra nylig etablerte borehull i Breivika.

Mange arter er direkte tilknyttet myr, og i tillegg har myrene indirekte betydning for det biologiske mangfoldet. Myrene har også viktig funksjon som vannmagasin, og myrenes svampeffekt bidrar til at bekker og elver i skog og kulturlandskapet ikke blir tørrlagte i perioder med lite nedbør.

Store våtmarkspmråder på Sørland(Markaområdet)tidligere slåttemark og uttak av torv

Foto Erling Skarv Johansen

JORDBRUKETS KULTURLANDSKAP

Mye av naturmangfoldet finner vi i det artsrike kulturlandskapet. Selv om øya nå ikke lenger har produksjonsareal – finnes det naturmangfold knyttet til områder med tidligere beite. I dette landskapet finner vi også små og store områder med restareal av den opprinnelige naturen med stort naturmangfold som i seg selv er verdifulle å bevare.

Naturbeitemark er en svært artsrik naturtype hvor det lever mange ulike Insekter og karplanter. Mange av artene som holder til i områder med naturbeitemark er habitatspesialister, dvs. at de har helt spesifikke krav til et leveområde for å kunne overleve. Selve naturtypen er utrydningstruet og oppført på Norsk rødliste for naturtyper, og i tillegg er mange av artene som lever her truet og oppført på Norsk rødliste for arter. Naturtypen kjennetegnes ved å være en lysåpen og ugjødslet grasmark som har vært beitet over lang tid. Vegetasjonen er dominert av lavtvoksende urter og gras. Det kan også være innslag av enkelte trær og busker. Økt forekomst av villbær etter at saueholdet opphørte.

Naturtypen er avhengig av skjøtsel, og hovedårsakene til nedgang av naturtypen er opphør av beite som fører til gjengroing, endring av driftsform som gjødsling og pløying, og fjerning av naturtypen i form av nedbygging. På Værøy er også tilførsel av fremmede arter et problem. De tradisjonelle slåttemarkene er naturenger i inn- og utmark med ville plantearter, som har blitt slått for å skaffe vinterfôr til husdyra. Slåttemarkene ble gjerne slått seint i sesongen, etter at de fleste plantene hadde blomstret og satt frø. Markene er ofte overflateryddet for stein, noe de mange steingjerdene vitner om - men har ikke vært oppdyrket og tilsådd i seinere tid. Slåttemarkene er ofte urterike (blomsterrike), og omtales gjerne som «blomsterenger». De huser også ofte et stort mangfold av insekter. Stor variasjon av markblomster også på holmene. Slåttemark som ligger brakk begros av «ildtuer» og vekster som hundekjeks.

Etter 2. verdenskrig var det rundt 2000 sauer på Værøy og en kamp om hvert gresstrå. Også på Måstadfjelet og fjellssidene rundt øya ble det slått. Det var vanlig å supplere med tang og fiskerester i kosten. Arealene på nordsida på Værøy har ligget brakk i over 20 år og gjengroing med høystauder/hundekjeks og annet ugress er nokså synlig.

For omtrent 8 år siden (2015) ble det tatt initiativ lokalt til å slå noen arealer igjen som nå videreføres av en gårdbruker på Røst. I den anledning ble det utarbeidet en egen skjøtselplan for trua naturtyper: Nibio rapport2019-5-157 som omhandler Nordland.

Slåttonna på Tyvnes i gamle dager – Frithjof Haug og kona Edit - Ukjent fotograf

FERSKVANN, BEKKER OG BRAKKVANN

Ferskvann og bekker finner vi ikke så mange av på øya. Noen mindre forekomster av små ferskvannsvann er registrert på Nordland og Sørland samt noen små bekker med god vassføring ved mye nedbør og snøsmelting. Det er likevel registrert en del sjeldne planter i disse naturtypene. Noen av ferskvannene har vært utsatt for uttørring og er overgrodd. I kun et fåtall er det registrert små fisk(f.eks. stingsild).

Bekk ned fra Rømdalen – foto Erling Skarv Johansen

Brakkvannssjøer er innsjøer og tjern som tilføres saltvann og hvor vannet er brakt, og områdene er dekket av ferskvann mer enn 50 prosent av tiden. Naturtypen er blant de mest sjeldne og særpregete av ferskvannstypene, og er det eneste leveområde for karplanter og kransalger som krever svakt brakt vann.

HOLMER OG SKJÆR

Værøy er omkranset av mange holmer og skjær i ulike størrelser og kan være ganske forskjellig hva angår artssammensetning - ofte pga. tidligere beiteområde på noen holmer – samt gjødsel fra hekkende fugler.

I denne planen er det kun de største holmene/øyer som er kartlagt av biolog – Mosken, Lamholmen, Langholmen og Holmen.

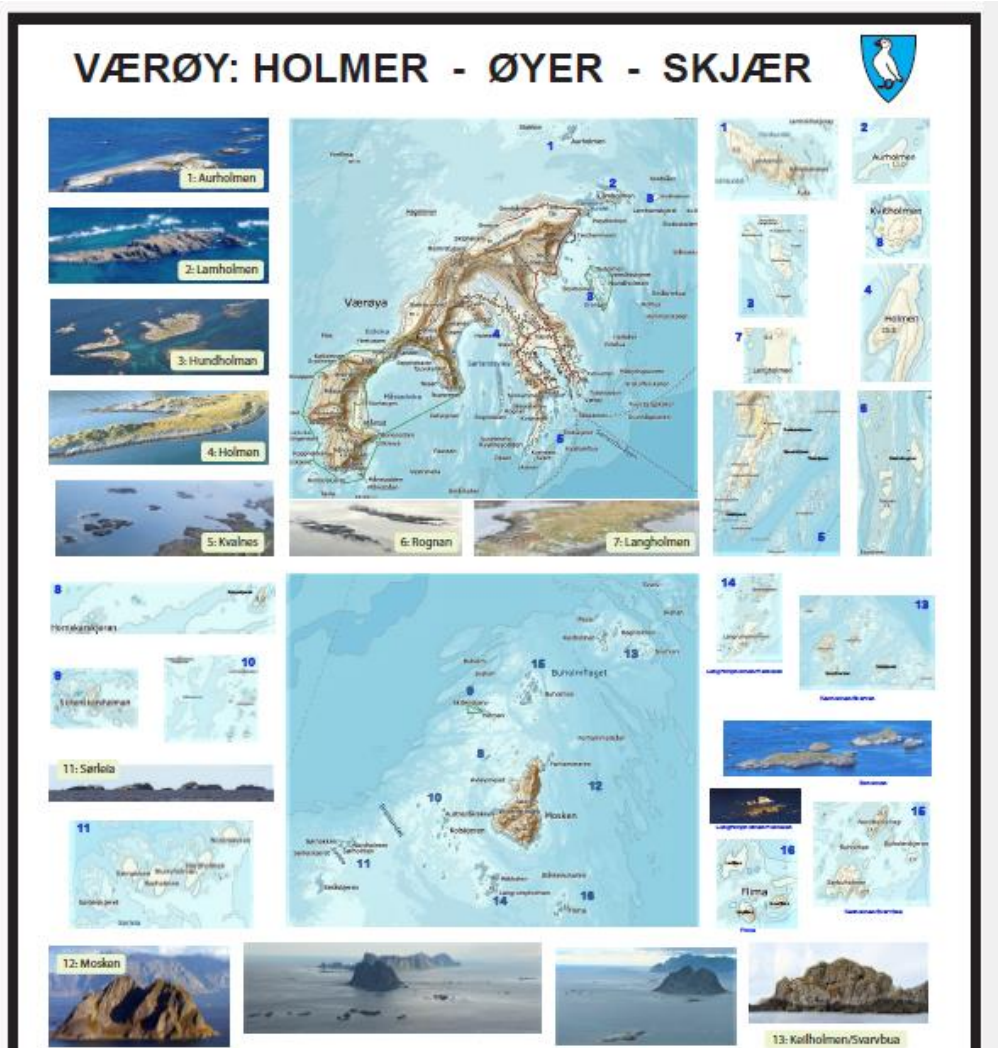
Alle disse er blant de mest verdifulle naturtyper og høy verdi. I tillegg finnes et utall andre holmer som ikke er undersøkt og hvor man trolig kan finne interessante forekomster av forskjellige arter.

Mosken – fotograf Erling Skarv Johansen

Holmen – foto Erling Skarv Johansen

Oversikt alle holmer/skjær(redigert av Erling Skarv Johansen)

Som det fremgår av oversikten har Værøy en ganske stor skjærgård. De lavere områdene på Værøy fastland (0-15 m.o.h) og de grunne havområdene særlig vest og nord for øya (støvelhav) er en del av det geologene kaller for strandflaten. På land er strandflaten dekket av morene, skjellsand og rullesteiner, mens den i havet utgjør holmer, skjær og grunnvanns- områder på opptil 50 meters dyp. Strandflaten antas å være dannet gjennom de siste 5–10 millioner år ved et samvirke av frostforvitring, bølger og iserosjon. Resultatet er en helt unik skjærgård som er en samling av større og mindre øyer, holmer og skjær. De kritthvite strendene er dannet av koraller eller av lyse mineraler, hovedsakelig kvarts.

Lamholmen – foto Erling Skarv Johansen

FUGLEFJELLET MÅSTAD/NATURVERNOMRÅDET MÅSTADVIKA

Notat fra Fylkesmannen i Nordland:

Sitat: «Måstadjellet naturreservat og landskapsvernområde ligger sørvest på Værøya.

Naturreservatet omfatter yttersida av Måstadjellet. Grensa mellom naturreservatet og landskapsvernområdet følger toppen av Måstadjellene. Landskapet går bratt opp fra sjøen og det er ikke mulig å følge strandlinja rundt området. Fuglefjellene ligger på yttersida med blant annet lundeura i nord.

Måstadjellene har store grassbakker på toppen. Midt oppå fjellet ligger Måstadheia som er et tilnærmet flatt heiområde med gress. Landskapsvernområdet omfatter områdene rundt hele Måstadvika og opp mot Måstadjellet. I tillegg er Eidet og deler av yttersida av Værøya en del av landskapsvernområdet.

Den gamle bebyggelsen på Måstad, deler av innmarka og stien/kjerreveien fra Eidet til Måstad ligger utenfor verneområdet. Måstadvika er den største av de 3-4 buktene på sørøstsiden av Værøya. På nordøst-siden av bukta ligger Sanden eller Puinn Sanden som det også kalles. Her er det blåst sand oppover i lia i et meget bratt sanddyneområde. Fjellsidene rundt Måstadvika har gress helt til topps.

Tallene for de ulike artene er hentet fra den nasjonale sjøfugldatabasen - www.seapop.no, Lorentsen, S.-H. 1985 og Anker-Nilssen, T. 2006. Måstadjellet skal kartlegges på nytt gjennom den nasjonale overvåkingsprosjektet, men tidsperiode for kartlegging er ikke fastsatt.

Måstadjellet naturreservat er et nasjonalt viktig hekkeområde for sjøfugler og har hatt gode forekomster av lunde, krykkje og lomvi. I 1985 ble det gjennomført tellinger i fuglefjellet og den mest tallrike arten var lunde. Da ble det registrert 70 000 par i fuglefjellet. Ei senere telling fra 2006 registrerte kun 40 000 par.

Av de atlantiske sjøfuglene er lunde, sammen med polarlomvi, den klart mest tallrike. Lunde hekker i hovedsak i jordganger som den graver ut i de bratte skråningene i terrenget. I 2005 ble den samla bestanden i verden anslått til å være på omkring 6.6 millioner par, hvor 1.7 millioner par hekket i Norge. Bestandsnedgangen har vært stor og arten har hatt få år med vellykket hekking i overvåkingsområdene. Foreløpig estimat ut fra den generelle utviklingen i fuglefjellene våre tilsier at det er under 30 000 igjen i reservatet. Overvåkingen og forskningen på Røst har dokumentert at utviklingen i stor grad er bestemt av tilgangen på årsyngel fra den norske vårgytende bestanden av sild (0-gruppe sild). Når mye ung sild er på drift nordover med kyststrømmen i juni-juli, er sild det viktigste byttedyret lunden tilbyr sine unger i koloniene langs Norskehavet og i mange år har denne ressursen ikke vært tilgjengelig i hekkeperioden.

Røst og Værøy har hatt de største koloniene med krykkje i Nordland og i 1974 var det 75 000 par krykkjer i fuglfjellene på Måstad. I 2006 var det kun 10 000 par igjen. De siste årene har krykkje hatt en dramatisk nedgang i alle områdene som har vært overvåket, noe som sannsynligvis også gjelder for Måstadjellet. Siste estimatet her tilsier at det i dag er under 1200 par igjen. Matmangel er vurdert som en viktig grunn til krykkjas tilbakegang, og nyere forskning viser at endring av havtemperaturen er med på å påvirke tilgangen til viktige byttedyr for krykkja.

Lomvi og alke har nesten forsvunnet fra overvåkingsområdene som kan sammenlignes med Værøy. I 1984 var det over 2000 par lomvi som hekket i Måstadjellet og i 2006 var bestanden nede i 100 par. Dagens estimat tilsier at lomvi sannsynligvis har forsvunnet som hekkefugl fra fuglefjellet. For alke var det i 1984 over 800 par som hekket, mens det i 2006 kun var 300 par. Dagens estimat tilsier at det er under 70 par igjen.

Begge artene legger ett egg rett på bakken, men alke hekker mer skjult i sprekker og hulrom enn lomvi, som foretrekker brede fjellhyller eller platåer. Årsakene til den dramatiske kollapsen for alke og lomvi er ikke avdekket i tilstrekkelig detalj, men på samme måte som for lunde og krykkje er det en klar sammenheng med forekomsten av 0-gruppe sild. En halvering av lomvibestanden midt på 1980-tallet var trolig en kombinert effekt av matmangel og ekstreme værforhold i Barentshavet sent på høsten.

Teist opptrer ofte i mindre kolonier og beiter i grunne områder nært land. Fordi den hekker skjult under steiner er den vanskelig å taksere og det finnes ingen totaloversikt, men samlet for Værøy var det i 2005 sannsynligvis opp mot 90 par. De fleste av disse hekker sannsynligvis utenfor verneområdet.

I 1985 var det i tillegg enkelte havhest (10 par) og små kolonier med toppskarv i reservatet. Utviklingen for disse koloniene er ikke kjent og må telles opp på nytt. I tillegg ble gråmåke registrert med spredd hekking i fuglefjellet. Vandrefalk har tidligere hekket i verneområdet, men status i dag er ukjent.

Naturtyper

Naturtypen i naturreservatet er i hovedsak fuglefjell, mens det er større variasjon i landskapsvernområdet. Her er det både naturbeitemark, strandeng og enkelte partier med fuglefjell. Det er ikke gjennomført detaljerte kartlegginger av vegetasjon og planteliv i verneområdet.

Kartlagte naturtyper har vegetasjonen dominert av gress og har i utgangspunktet god slitestyrke og er ikke spesielt sårbare for slitasje. Unntaket er fuglefjellenger med lundeganger eller/og der det er bratt.»

Merknad: Vi har fra kommunens side har nå (våren 2024)søkt om midler til bestandstelling i Måstadjellet for å kunne verifisere og oppdatere viktige data når det gjelder forekomsten av de rødlistede sjøfuglartene. Planen er å utføre tellingen sommeren 2024. Vi har vært i kontakt med fagfolk i NINA som kan utføre arbeidet for oss. Har fått innvilget søknad.

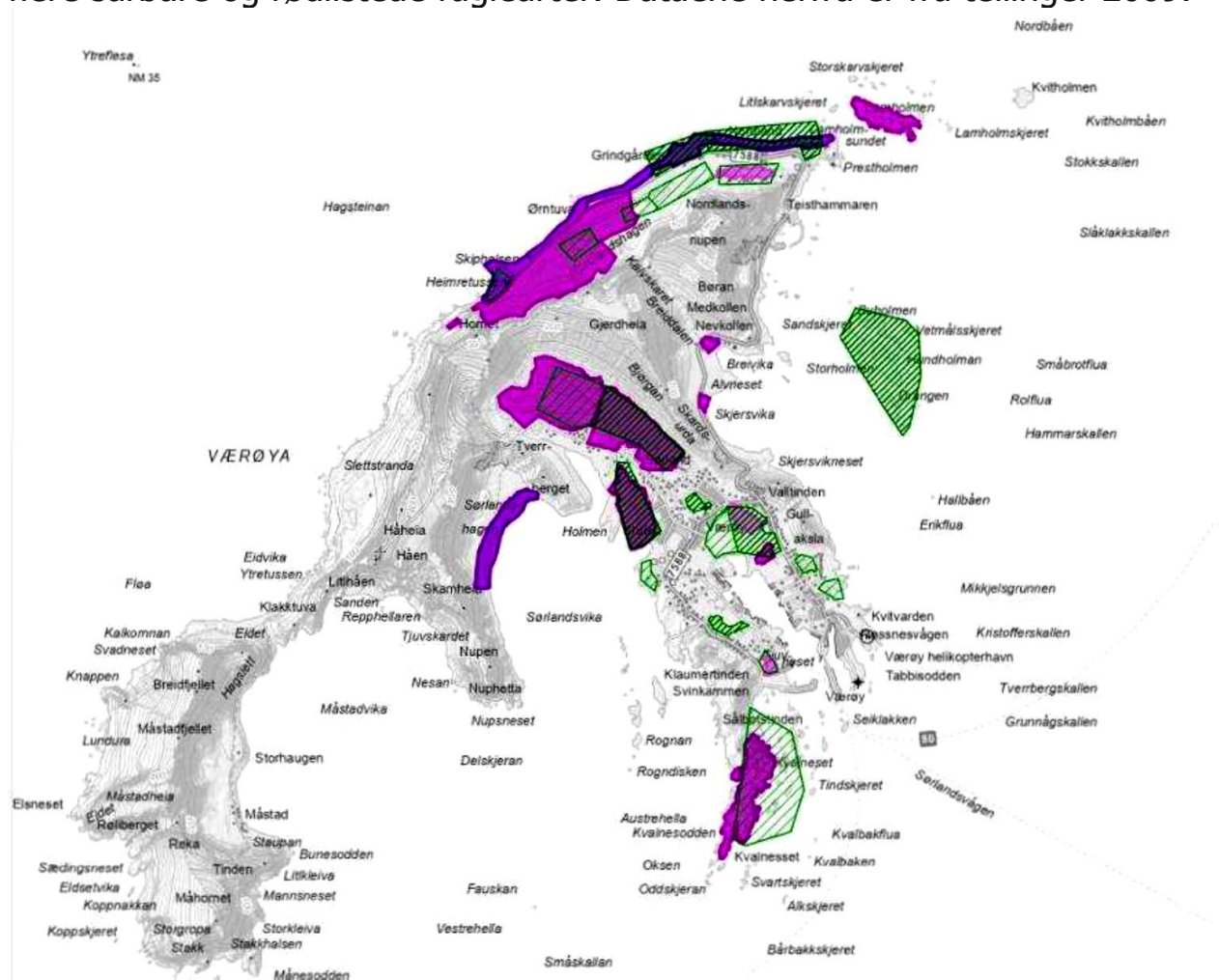
Krykkjeberg i Måstadjellet – foto Erling Skarv Johansen

PRIORITERTE NATURTYPER OG NATURMANGFOLD

Kartet nedenfor er en oppsummering av de viktigste naturtyper og naturmangfold etter kartlegging av biolog Sortland og ornitolog Eggen sommeren 2023:

Lilla områder ble funnet å ha de høyeste verdiene i forhold til naturtyper og naturmangfold. I tillegg kommer tre lokaliteter på Mosken. Alle disse er nærmere beskrevet i bio-rapporten. Feltene med **grønn skravering** er prioriterte og verdifulle lokaliteter i forhold til fuglelivet, hentet fra rapporten fra BirdLife.

Viktig å merke seg at **Måstadjellet landskapsvernområde** ikke er undersøkt i de siste rapportene fra sommer 2023, men er svært viktig for flere sårbare og rødlistede fuglearter. Dataene herfra er fra tellinger 2009.

Lokaliteter med havstrands- og/eller dynevegetasjon:

Etter avtale med Værøy kommune ble mine fokusområder for kartlegging av naturmangfold lagt til lavlandet og strandnære områder på Værøy og Mosken som ikke allerede er omfattet av vern. Havstrand, dynevegetasjon, myr og våtmark, samt øvrige semi-naturlige naturtyper hvor noe av hevdpreget fortsatt var til stede ble prioritert.

Sørlandsvågen – Leiran Sør og Leiran Indre

Rødlistede naturtyper: T12 Strandeng (*Truet*) og T33 Semi-naturlig strandeng (*Truet*) Merknad: Artsmangfoldet redusert pga. for liten kapasitet for vannutskifting gjennom veien

Artsmangfold : lavt til middels pga. for liten gjennomstrømming

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet* grunnet den reduserte tilstanden.

Tiltak: En større åpning gjennom fyllingen (Sjyveien) på denne, østsiden av Storholmen, vil gi bedre vannutskifting og dermed føre til tilbakekomst av mye av det arts mangfoldet som nå er gått tapt.

Opprydding av forsøpling i form av større henslengte gjenstander som dreneringsrør, bildekk og kjetting vil ytterligere bedre tilstanden. En bør også kontrollere avløpsrør og kloakkledninger med tanke på lekkasjer og generell lengde.

Leiran - flyfoto

Lokaliteten sett fra sør (Sjyveien) – foto Andy Sortland

Tyvneset – lokalitet nær ferjekaia

Rødlistede naturtyper: T12 Strandeng (*Truet*) og T33 Semi-naturlig strandeng (*Truet*) Merknad: Artsmangfoldet redusert pga. for liten kapasitet for vannutskifting gjennom nyeien

Artsmangfold lavt etter at fyllingen kom

Verdisetting 2023: *Lav kvalitet* grunnet den sterkt reduserte tilstanden.

Tiltak: En åpning gjennom fyllingen mot øst (Nedre Tyvnesveien) vil gi bedre vannutskifting og dermed føre til tilbakekomst av mye av det artsmangfoldet som nå er gått tapt. En sjekk av årsaken til tilsig av næringsrikt (kloakk?) vann i nordenden av lokaliteten

Tyvnes - flyfoto

Kvalneset(ytre del østsiden)

Rødlistede naturtyper: T33 Semi-naturlig strandeng(truet)

Rødlistede arter: Østersurt

Artsmangfold middels

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet.*

Kvalneset – foto Erling Skarv Johansen

Sprengern – indre del av Sørlandsvågen – øst for Holmen

Rødlistede naturtyper: T12 Strandeng (*Truet*) og T33 Semi-naturlig strandeng Artsmangfold varierende : middels til høyt

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet* grunnet den reduserte tilstanden. Dette er det største og mest varierte området medstrandeng i kommunen.

Tiltak: Muligheter for restaurering: Fjerning av forsøpling fra oppdrettsanlegg og opphør av søppelbrenning/-deponering vil bedre tilstanden en god del.

Sørlandshagen – Stranda(nordvest i Sørlandsvika)

Rødlistede naturtyper: T21 Sanddynemark (*Truet*) ,T32 Semi-naturlig eng (Sårbar) og 3KPSV Strandvoll (*Nær truet*) verdisetting: Høy kvalitet

Rødlistede arter: Østersurt *Mertensia maritima*

Artsmangfold: Middels til høyt

Verdisetting 2023: *Høy kvalitet.*

Sørlandshagen – foto Erling Skarv Johansen

Skjersvika – Breivikbukta sør for Breivik

Rødlistede naturtyper: T32 Semi-naturlig eng (*Sårbar*)

Artsmangfold: Middels

Rødlistede arter: Ingen

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet.*

Breivika – Breivikbukta

Rødlistede naturtyper: T21Sanddynemark (*Truet*) og T32 Semi-naturlig eng (*Sårbar*)

Rødlistede arter: Østersurt og gåsefot.

Artsmangfold: Middels.

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet.*

Breivika – foto Erling Skarv Johansen

Nordland – Langs stranden fra Prestholmen vestover langs bebyggelsen

Rødlistede naturtyper: T12 Strandeng og T21Sanddynemark (*Truet*)

Rødlistede arter: Østersurt

Artsmangfold: Middels.

Verdisetting 2023: *Høy kvalitet.*

Nordland – Langs stranden fra nordligste punkt til Heimertussen

Rødlistede naturtyper: T12 Strandeng, T33 Semi-naturlig-eng (*Sårbar*) og T21Sanddynemark (*Truet*)

Rødlistede arter: Østersurt

Artsmangfold: Varierende, stedvis middels til nokså høyt i sanddynemark i vest. Verdisetting 2023: *Høy kvalitet.*

Nordland sentrum – foto Erling Skarv Johansen

Heimertussen – nedsiden av veien

Rødlistede naturtyper og landformer: T33 Semi-naturlig-eng (*Sårbar*) og T21

Sanddynemark (*Truet*)

Rødlistede arter: Østersurt og rødsildre *Saxifraga oppositifolia*.

Artsmangfold: Middels.

Verdisetting 2023: *Høy kvalitet*.

Nordland – Sandhausan(flyplassområdet)

Rødlistede naturtyper og landformer: T21 Sanddynemark (*Truet*), T33 Semi-naturlig-eng

(*Sårbar*), 3KP-SV Strandvoll (*Nær truet*) og 3AB_DG Dødisgrop (*Nær truet*).

Rødlistede arter: Reinrose *Dryas octopetala*, fjellnøkleblom *Primula norvegica*, islandskarse

Rorippa islandica og rødsildre *Saxifraga oppositifolia*.

Artsmangfold: Varierende, men flekkvis svært høyt og med mange basekrevende arter.

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet* grunnet den svært reduserte tilstanden i nordenden av flyplassen. Området i SV: *Høy kvalitet*

Mosken – Sørsanden

Rødlistede naturtyper og landformer: T12 Strandeng (*Sårbar*), T21 Sanddynemark (*Truet*)

og T33 Semi-naturlig-eng (*Sårbar*)

Rødlistede arter: Østersurt og rødsildre *Saxifraga oppositifolia*

Artsmangfold: Svært varierende, men nokså høyt i sanddynemarka på stranda.

Verdisetting 2023: *Høy kvalitet.*

Mosken – Yttersanden

Rødlistede naturtyper: T12 Strandeng (*Sårbar*) og T33 Semi-naturlig-eng (*Sårbar*)

Rødlistede arter: Østersurt, rødsildre og sumpstjerneblom *Stellaria*

crassifolia var. *brevifolia* Artsmangfold: Middels, men en del artsfunn utfyller kommunens flora.

Artsmangfold: Middels, men en del artsfunn utfyller kommunens flora.

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet.*

Mosken – Hanslistranden

Rødlistede naturtyper: T12 Strandeng (*Sårbar*), T21 Sanddynemark (*Truet*) og T33 Seminaturlig eng (*Sårbar*)

Rødlistede arter: Østersurt og rødsildre.

Artsmangfold: Nokså høyt.

Verdisetting 2023: *Høy kvalitet.*

Hanslistranden – foto Erling Skarv Johansen

Lamholmen - utenfor Nordland, på nordøstspissen

Rødlistede naturtyper: T33 Semi-naturlig-eng (*Sårbar*)

Rødlistede arter: Ingen

Artsmangfold: Middels.

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet*.

Lamholmen – foto Erling Skarv Johansen

Lokaliteter med myr:

Sørland – Myran (ved foten AV Hornet og Gjerdheia/gamle slåttemarkar)

Rødlistede naturtyper: V9 Semi-naturlig myr (*Sterkt truet*) og T32 Semi-naturlig eng (*Sårbar*)

Rødlistede arter: Ingen

Artsmangfold: Middels.

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet* for hele lokaliteten grunnet den reduserte tilstanden.

Myra/Marka – foto Erling Skarv Johansen

Sørland – Marka(øst for forrige lokalitet Myra)

Rødlistede naturtyper: V9 Semi-naturlig myr (*Sterkt truet*) og T32 Semi-naturlig eng

(*Sårbar*)

Rødlistede arter: Ingen

Artsmangfold: Middels.

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet* for hele lokaliteten grunnet den reduserte tilstanden.

Nordland - Kildmyra til Lenatjønna(mellom prestegården og Nordlandsaksla)

Rødlistede naturtyper: V9 Semi-naturlig myr (*Sterkt truet*) og T32 Semi-naturlig eng

(*Sårbar*)

Rødlistede arter: Ingen

Artsmangfold: Varierende, lavt i myrene og noe høyere i engene.

Verdisetting 2023: *Lav kvalitet* grunnet lite arts mangfold og den reduserte tilstanden.

Lokaliteter som er tjern:

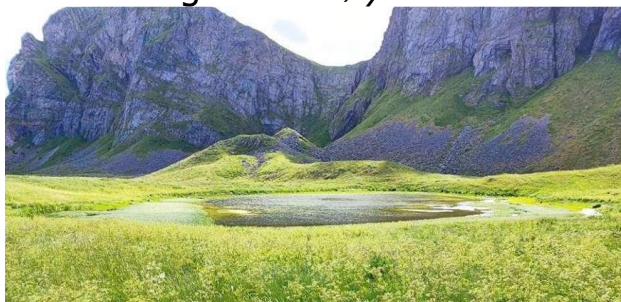
Sandtjønna – vestenden av den gamle flyplassen

Rødlistede naturtyper: Ingen

Rødlistede arter: Islandskarse

Artsmangfold: Middels.

Verdisetting 2023: *Høy verdi.*

Sandtjønna – foto Andy Sortland

Gåstjønna - østenden av den gamle flyplassen

Rødlistede naturtyper: Ingen

Rødlistede arter: Islandskarse

Artsmangfold: Middels.

Verdisetting 2023: *Moderat verdi.*

Lokaliteter med berg og rasmark:

Skipshalsen – ovenfor veien – ved foten av Hornet i nord

Rødlistede naturtyper: T32 Semi-naturlig eng (*Sårbar*)

Rødlistede arter: Fjellnøkleblom *Primula scandinavica* og rødsildre.

Artsmangfold: Høyt

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet*

Storura - vestsiden av Storura, ved foten av Hornet i nord

Rødlistede naturtyper: T32 Semi-naturlig eng (*Sårbar*)

Rødlistede arter: Fjellnøkleblom *Primula scandinavica* og rødsildre.

Artsmangfold: Høyt

Verdisetting 2023: *Moderat kvalitet.*

Storura – foto Andy Sortland

OVERSIKT – RØDLISTEDE KARPLANTER PÅ VÆRØY:

Iflg. Rapportv v/Andy Sortland:

Sterkt truet (EN), *Sårbar* (VU) og *Nær truet* (NT).

Gåsefot - *Asperugo procumbens* EN

Islandskarse - *Rorippa islandica* EN

Færøymarikåpe - *Alchemilla faeroënsis* VU

Smånesle - *Urtica urens* VU

Østersurt - *Mertensia maritima* NT

Fjellnøkleblom - *Primula scandinavica* NT

Rødsildre - *Saxifraga oppositifolia* NT

Bekkesildre - *Saxifraga rivularis* NT

Sumpstjerneblom - *Stellaria crassifolia* ssp. *crassifolia* NT

Kommentar fra Sortland:

Generelt

Oppsummeringen av årets kartlegging er kort fortalt at naturen og vegetasjonen på Værøy nå sterkt preges av to-tre sammenfallende prosesser og at også artsmangfoldet av karplanter gjenspeiler disse. Samtidig hadde årets kartlegging som mål å gjøre en så grundig kartlegging av arter som den tilmålte tiden tillot. Dette ga som resultat en rekke nyregistreringer for Værøy. Om jeg ikke har talt helt feil, er det nå totalt e registrert **358 arter**/underarter av karplanter i kommunen

Prosessene det siktes til er;

1) den tiltagende gjengroingen av det gamle kulturlandskapet som følge av opphør av skjøtselen og

2) bevisst og tilfeldig introduksjon av fremmede arter i treplantasjer og hager som deretter

sprer seg ut i naturen på egen hånd. I tillegg kommer nok nå

3) klimaforandringer med lengre vekstsesong og høyere sommertemperatur. Og som en fjerde prosess kan en trolig også regne med

4) den drastiske nedgangen i sjøfuglbestanden i fuglefjellene. Denne nedgangen påvirker det tradisjonelle samspillet mellom marine og terrestriske økosystemer på Værøy og fører til at den særegne fuglefjellsvegetasjonen med tiden vil miste mye av sitt særpreg og sin utbredelse

Sjelden rødlistet Bekkesildre
Foto Andy Sortland

MOSEPLANTER PÅ VÆRØY

Arten er ikke utfyllende undersøkt

I alt 50 arter av mose er foreløpig registrert hvorav 4 er nye registreringer

ARTER AV LAV PÅ VÆRØY

Listen langt fra er utfyllende. I alt 53 arter er registrert – hvorav 5 er nyregistreringer.

En av lavartene på Værøy er rødlistet. Dette er gubbeskjegg *Alectoria sarmentosa*. *Aspicilia nordlandica* er innsamlet en gang på strandberg nedenfor Gullaksla, i 1922. Denne er en skorpelav som har en uavklart systematisk stilling og innsamlingen fra Værøy er faktisk den eneste i Norge

ALGER PÅ VÆRØY

Listen er ikke fullstendig, men laget ut fra observasjoner av Andy Sortland sommer 2023 samt data fra tidligere undersøkelser.

Det ble registrert i alt 41 arter hvorav 30 ikke var registrert tidligere, noe som skyldes mangelfulle undersøkelser tidligere.

Arten Buttgreinet Mergel er rødlistet men ikke gjenfunnet

Fiskeløk – foto Andy Sortland

SOPP PÅ VÆRØY

Også her er listen ikke utfyllende. Observasjoner fra 2023 og tidligere data viser 21 arter.

INSEKTER PÅ VÆRØY

Oversikten i bio-rapporten er bare en begynnelse på fullstendig liste. I alt 36 arter sommerfugler er registrert foreløpig.

Av arten veps(inkludert humler og maur) er det registrert ialt 19 arter. En av humlene som finnes på Værøy er rødlistet. Dette gjelder kysthumle *Bombus muscorum*.

Av arten vårfluer registrert 4 arter.

Av arten biller registrert 33 arter.

Kysthumle – foto Andy Sortland

KREPSDYR PÅ VÆRØY

Her er det foreløpig registrert 3 krepsdyrarter på land/ferskvann – og i alt 24 marine krepsdyr hvorav 3 er nyregistreringer.

En art av tangloppe, *Jassa herdmani* er rødlistet og innsamlet i *Måstadvika*.

Tangloppen Jassa herdmani – foto Andy Sortland

BLØTDYR PÅ VÆRØY

Listen inneholder foreløpig 11 arter bløtdyr/snegler som lever på land/ferskvann.

Hele 58 arter marine bløtdyr som består av snegler og muslinger/skjell er registrert. Eksempler er blåskjell og O-skjell.

Blåsnegl – foto Andy Sortland

VIRVELDYR PÅ VÆRØY

Her er det kun 11 sikre registreringer, bl.a. flere arter hval og sel(arten havert er rødlistet). Mht. mindre populære arter er brunrotte.

Av fremmede arter er det satt ut buttsnutefrosk og kanin.

Havert – foto Erling Skarv Johansen

RØDLISTE FOR TRUEDE NATUROPPLEVELSER

Sommeren 2023 kunne WWF Verdens naturfond, Den Norske Turistforening og Norsk Friluftsliv presentere den nye "Rødlista for truede naturopplevelser". Lista er et resultat av nær 1500 nominasjoner fra hele landet, en uavhengig juryvurdering og stemmer fra mer enn 16.000 personer.

"Rødlista for truede naturopplevelser" er laget i samarbeid mellom WWF Verdens naturfond, Den Norske Turistforening og Norsk Friluftsliv. Våren 2023 ba vi folk sende oss forslag til naturopplevelser de er redde for å miste. Vi fikk inn nesten 1500 nominasjoner fra folk over hele landet. Forslagene ble så overlatt til en uavhengig jury med fem medlemmer, som gikk gjennom dem, og satte opp en liste med ti kategorier av opplevelser som mange er bekymret for. Deretter arrangerte våre organisasjoner en nettbasert avstemning, hvor mer enn 16.000 var innom og avga sin stemme.

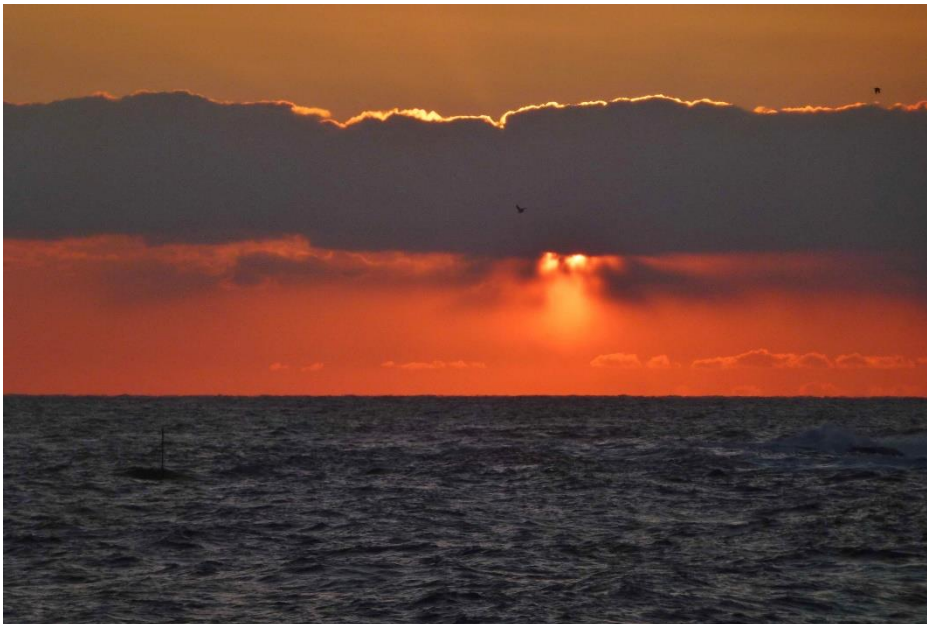
Den ferdig rangerte lista er resultatet av denne avstemningen. Rødlista viser hvilke naturopplevelser folk er mest redde for å miste akkurat nå. For oss som har bidratt til å lage den, er det store engasjementet et tydelig bevis på hvor mye naturen betyr for folk. Når tilgangen på naturopplevelser trues, står både helse og livskvalitet på spill. Mange av beslutningene som avgjør hvilke naturopplevelser folk flest skal ha tilgang på, blir fattet i kommunene. Dermed er det også mye lokalpolitikere som kan gjøre for å bevare opplevelsene på Rødlista. Dette gjelder både i egen drift og i rollen som lokal myndighet. I dette dokumentet har våre organisasjoner samlet politiske løsninger de nye kommunestyrene kan ta i bruk, for å sikre folk tilgang på rike naturopplevelser. Vi foreslår to nye, overordnede målsettinger og en rekke tiltak som er egnet til å bevare de ti naturopplevelsene på lista.

Vi håper på gode og viktige diskusjoner om lokal natur- og friluftslivspolitik i politiske partier, kommunestyre og i offentligheten de kommende årene. Vi bistår gjerne med vår fagkompetanse. WWF, DNT og Norsk Friluftsliv vil på vår side jobbe for nasjonal politikk og rammeverk som styrker naturen og naturopplevelsene. Vi vil også jobbe for at Stortinget bevilger mer midler til kommunenes plan- og miljøkompetanse, og til kartlegging av natur i kommunene.

Rødlista for truede naturopplevelser 2023

Her er den rangerte lista folk i Norge har stemt fram:

1. Fugleliv og naturlyder
2. Frodig flora og et yrende dyreliv
3. Urørt natur
4. Levende hav og fjorder
5. Nærnatur
6. Gammelskog
7. Kyst og strandsone
8. Høsting på naturens premisser
9. Stillhet og mørke
10. Skigåing, årstider og snørike vintre

Midnattsol ved Nordland – foto Erling Skarv Johansen

To overordnede grep norske lokalpolitikere kan ta for å redde opplevelsene på rødlista:

1. Sett mål om å bevare naturopplevelser

Naturopplevelser kan være alt fra rusleturer i nærområdet til jakt, fiske, sykling, padling og andre typer friluftsliv, og slike opplevelser betyr mye for mange. Derfor foreslår vi at kommunen, gjennom kommuneplanen, vedtar å *sikre og øke tilgangen til naturopplevelser* for sine innbyggere.

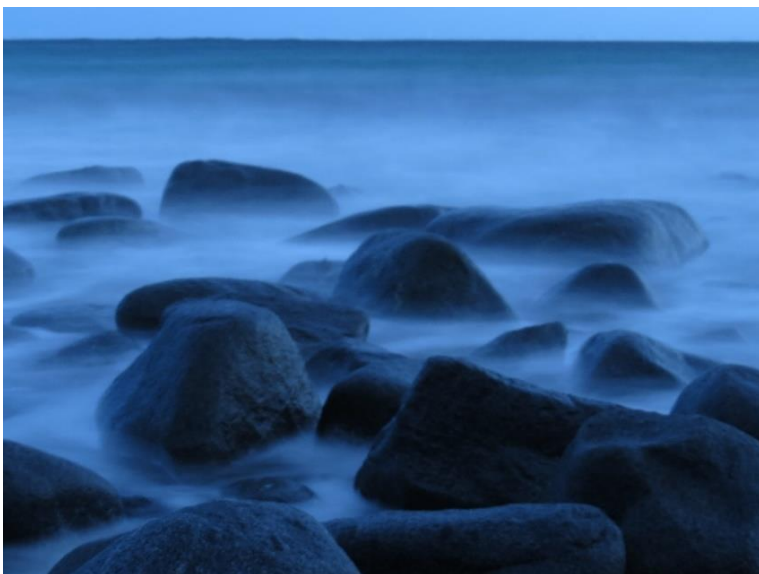
Kommunen bør følge opp målet gjennom å legge forpliktende føringer som begrenser nedbygging av naturen, og å sette *bedre tilgang* til natur som en betingelse for framtidige arealplaner.

2. Sett mål om å bruke naturopplevelser i kommunens tjenester og virksomheter

Det å være aktiv i naturen er både sunt, tilgjengelig og gratis, og det er vanskelig å overvurdere hva det betyr for folkehelsen. Derfor foreslår vi at kommunen setter seg som *mål å bruke naturen aktivt* i alle kommunens tjenester fra helse og omsorg til oppvekst og utdanning. Kommunen kan også stimulere tilbud som ligger utenfor kommunens ansvar til å satse på dette. Målet bør følges opp med en konkret plan for hvordan naturen kan brukes *forebyggende* i disse tjenestene, med tilhørende handlingsplaner for hvert enkelt tjenesteområde.

Skarv ved Seiklakken – foto Erling Skarv Johansen

Vinterbilde i fjæra – foto Ereling Skarv Johansen

BIRDLIFE NORGE – RAPPORT FUGLER PÅ VÆRØY VED MARTIN EGGEN(SOMMER 2023)

I forbindelse med Værøy kommunes arbeid med kommunedelplan for naturmangfold har BirdLife Norge utarbeidet denne rapporten om hekkende fugler. Viktige fugleområder på Værøy knyttet til strand- og kystsoner, våtmarker og jordbrukets kulturlandskap ble identifisert 6. - 7. juni 2023. Arbeidet ble utført av Martin Eggen. Denne rapporten oppsummerer resultatene av feltundersøkelsene.

Med sitt søkelys på beskrivelse av polygonavgrensede områder og fuglearter av særlig forvaltningsrelevans gir rapporten et godt utgangspunkt for arealplanlegging og naturpositive tiltak. Rapporten viser at Værøy er hekkeområde for viktige forekomster av blant annet stjertand, storspove og fiskemåke. Polygon av Viktige og Svært viktige områder for fugler på Værøy omtalt i denne rapporten er digitalisert og lagt inn i Nordlandsatlas.

De mest egnede fuglelokalitetene ligger på Nordland, fra Teisthammaren i øst til Skipphalsen i vest(Fig.8) og i sentrale deler av øya fra Kvalneset og Røssnesvågen i sør til Marka i nord (Fig.8). Sistnevnte område inkluderer Sørland med hoveddelen av bebyggelsen. Disse områdene har den klart beste dekningsgraden og kun et fåtall observasjoner er gjort i områdene vest for Marka som inkluderer Sørlandshagen, Håheia og Måstadhalvøya. Områdene på Nordland er de mest oversiktlige områdene på Værøy når det gjelder fuglekikking og er nok det området på Værøy som har blitt best dekket. Her er en relativt begrenset bebyggelse med stort sett oversiktlige hager (Fig.5). I tillegg er utmarka i Nordlandshagen med sine myrområder samt strandlinjen fra Skipphalsen til Teisthammaren (Fig.6) rimelig oversiktlige områder selv om det dekker et stort areal. Her har en og utsikt ut mot Nordlandsflaget. Dette området, og spesielt Skipphalsen (Fig.7) er mest benyttet for registrering av trekkende sjøfugl.

Utsikt til Nordlandshagen – foto Martin Eggen

Ved utgangen av 2021 teller artslisten for Værøy 228 arter (Fig. 15). Dette står selvsagt i sterk kontrast til de 149 artene som var registrert ved utgangen av 2010. Med tanke på den økte feltinnsatsen i hovedtrekkperioden om høsten fra 2011 er økningen i antall arter på ingen måte uventet og selvsagt var økningen størst de første par årene. Men både 2016 og 2017 produserte henholdsvis 11 og 9 nye arter for Værøy. Den relativt svake økningen i 2018 og 2019 (2 arter) kandelvis skyldes ugunstige værforhold i den beste trekkperioden både lokalt og regionalt. I 2020 og 2021 ble det registrert henholdsvis 7 og 5 nye arter. Noe overraskende var det at fem av de syv nye funnene i 2020 kom i sommermånedene, en periode hvor dekningen var sporadisk. De fleste av de «nye» artene var forventet, men selvsagt har det blitt overraskelser også, som for eksempel Norges første funn (og kun tredje funn i Vest-Palearktis) av mugimakifluesnapper (som kommer fra sørøst Sibir), Norges (og Skandinavias) andre lundtrupial (som kommer fra Nord Amerika) Norges tredjefunn av blåkinnbierter (7 ind.) (som kommer fra Nord Afrika og Midtøsten) og Norges andre funn av einersanger (som kommer fra Kaukasus).

*Norges første(og kanskje Europas første)
observasjon av mugimakifluesnapper på Værøy
Foto: J.J. Harrison*

Resultat:

Oversikt over viktige hekkeforekomster av rødlistearter Værøy

De undersøkte områdene har mange interessante naturkvaliteter. Under oppsummeres status for et utvalg rødlistede fuglearter av særlig betydning. Vi henviser til Rødlisten for arter (Stokke m.fl. 2021) for videre lesning om bestandstrender i Norge, naboland og verden, samt mer om hvilke trusler disse fugleartene møter.

Stjertand *Anas acuta*

Stjertand er en fåtallig hekkefugl i Nordland og Norge. I Vesterålen og Lofoten er det særlig på Andøya at vi finner den i noe antall.

Hekkebestanden på Værøy er knyttet til noen få våtmarker, og bestanden er liten og svært sårbar. Skal den overleve som hekkefugl på Værøy må bestanden beskyttes. Også Berg (2022) oppgir den som hekkefugl, og skriver at unger er observert juli 1989, juni 2000 og juli 2010 og 5 1K i juli 2012, samt lister opp en del funn i hekketiden rundt Røssnesvågen, Sørlandsvågen og Sørland. Hekkebestanden er på maksimalt 2-4 par og det er uvisst om det gjøres hekkforsøk årlig eller hvordan hekkesuksessen er. I tillegg til kjerneområder rundt Leiran og Tysnesleinan kan den nok enkelte år trolig hekke i tjønn og vann på Nordland.

Ærfugl *Somateria mollissima*

Follestad m.fl. (2011) anbefaler å telle voksne hanner ved hekkeplass for å få oversikt over bestanden i et område. Det ble sett 23 hanner langs kysten i undersøkelsesområdet, og det ble funnet 1 rugende hunn.

Ærfugl – foto Erling Skarv Johansen

Tjeld *Haematopus ostralegus*

Tjelden er kommet inn som nær truet (NT) på den globale rødlista til Verdens naturvernunion IUCN, og det er all grunn til å følge nøye med på utviklingen også her til lands. En ikke-bærekraftig, industriell høsting av muslinger er en av årsakene til bestandsnedgangen. Overvåkningsdata fra fuglestasjonene våre i Sør-Norge at antallet tjeld som trekker forbi har gått klart tilbake de siste 30 årene. Arten ble kategorisert som nær truet (NT) også på den nasjonale rødlista for arter i 2021. Arten hekker spredt, med størst konsentrasjoner langs kysten av Nordland og ved Leiran.

Matforekomstene i nærheten av valgt hekkeplass avgjør ofte tettheten av hekkende par. Tjeld kan tidvis hekke med få titalls meter fra hverandre.

Tjeld – foto Martin Eggen

Storspove *Numenius arquata*: Berg (2022) viser til observasjoner av unger eller hekkeadferd på Nordland, Sørland og Marka flere år og oppgir hekkebestand 1-3 par. I 2023 fant vi flere hekkepar, og estimerer bestanden til 10-12 par. Artsdatabanken skriver at *Den finnes i åpent landskap, både på dyrket mark og på udyrket mark som på lyngheier, myrer og strandenger. Det er anslått at minst 65 % av bestanden holder til i, eller i tilknytning til, jordbrukslandskap.*

Storspove – foto Martin Eggen

Småspove *Numenius phaeopus* Berg (2022) nevner følgende vårfunn: 1 ind. 25.5-2019, 5 ind. 3.6-2020 og 8 ind. Sørland 25.5 i 2021. 1-2 ind. juni 2010 og 2011 nevnes også, og det bemerkes at disse ikke viste tegn til hekkeadferd, og kan ha vært sene vartrekkere. Strann m.fl. (2006) oppgir småspove som hekkefugl i Nordlandshagen. I 2023 varslet en fugl ved Sandtjønna på Nordland, og det ble tolket slik at denne visste klare hekkeindikasjoner. 1 par ved Langholmen ble sett gjentatte ganger, men om de hekket der er noe usikkert. På Værøy er parene tilknyttet mange ulike biotoper, først og fremst hei, gammel kulturmark, myr, strandeng og andre våtmarker. Å opprettholde diversitet av landskapstyper og landskapselementer er avgjørende for forekomsten på Værøy.

<https://artsdatabanken.no/lister/rodlisteforarter/2021/28737>

Rødstilk *Tringa totanus*

Noe overraskende kanskje, er rødstilk en nokså fåtallig hekkefugl i de undersøkte områdene. Rødstilken ble sett fire ulike steder, og vi estimerer antall par til 4-6 par.

Rødstilk – foto Martin Eggen

Fiskemåke *Larus canus*

Fiskemåke har en substansiell god bestand på Værøy, og beskyttelse av koloniene og restarealene (først og fremst myrer) er avgjørende for å ta vare på dem. I de undersøkte områdene i 2023 fant vi 250-300 par.

Fiskemåke – foto Martin Eggen

Gråmåke *Larus argentatus* Gråmåke hekker flere steder i undersøkelsesområdet, og flere tall er referert til i rapporten. Siden arten både hekker spredt og i kolonier, og siden kolonien ved Ramnberget ikke ble telt, er ikke dataene gode nok til et estimat i denne omgangen. Flere titalls fugler ruget fortsatt i juni, noen som kan tyde på at hekkingen har blitt forstyrret av eggsanking eller annet.

Makrellterne *Sterna hirundo*

Seks makrellterner ble observert under feltarbeidet, fordelt på Nordland og Kvalnes. Det er sannsynlig at makrellternene ved Kvalnes hekket sammen med rødnebbternene i en større koloni. Hekkeplass på Nordland ble ikke lokalisert.

Antall terner i Lofoten varierer år for år, også antallsforholdet mellom makrellterne og rødnebbterne. Generelt er rødnebbternene blitt mer fåtallig, mens makrellterner hekker spredt.

Makrellterne – foto Martin Eggen

RØDLISTEDE FUGLER – VIKTIGE HEKKEOMRÅDER

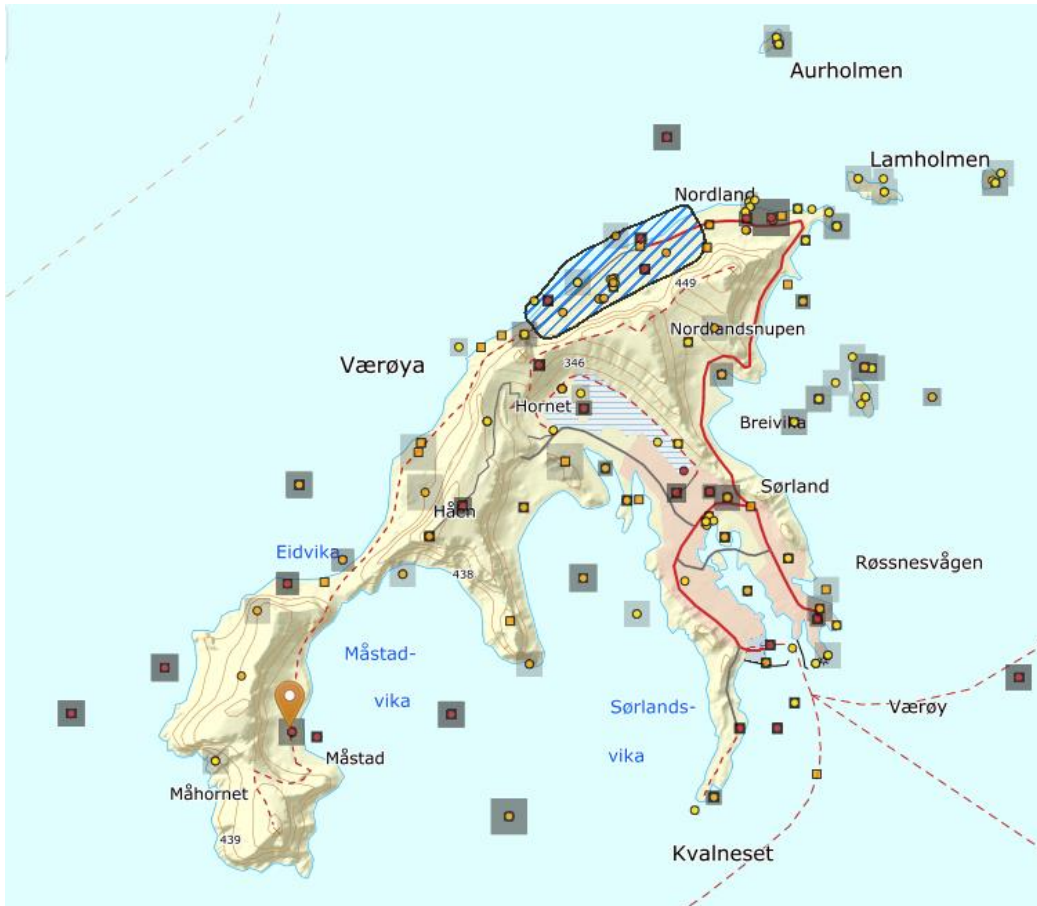
Tabell 33. Oversikt over forekomster av hekkende rødlistearter Værøy	Rødlistestatus nasjonalt	Antall registrerte par Værøy juni 2023	Estimat hekkebestand	«Hotspots»
Art				
Stjertand	Sårbar (VU)	2	2-4	Tynesleina (vann) og Leiran
Ærfugl	Sårbar (VU)	23	-	-
Tjeld	Nær truet (NT)	26	40-60	Kyst Nordland og Leiran
Storspove	Sterkt truet (EN)	12	10-12	Gåstjønna, Værøy kirke, Leiran, Kvitsanden, Marka, Kvalneset Nordlandshagen
Småspove	Nær truet (EN)	1-2	1-2	
Rødstilk	Nær truet (EN)	4		4-6
Fiskemåke	Sårbar (VU)	191	250-300	Lenamyra, myr Værøy kirke, Leiran, Tynesleina (vann), Kvalnes, Torvvågen, Torvvågen (myr)
Gråmåke	Sårbar (VU)	-		-
Makrellterne	Sterkt truet (EN)			-

I tillegg kommer sjøfuglforekomstene i Måstadjellet som er kraftig desimert. Oppdatert info forventes i løpet av sommeren ved ny telling.

Resultater fra naturtypekartlegging 2023:

Nå er resultatene klare til å brukes i konsekvensutredninger og annen arealforvaltning. Resultatene fra kartleggingen er åpne og tilgjengelige for alle. Du finner dem i [Naturbase kart](#) og i portal for [Økologiske grunnkart](#).

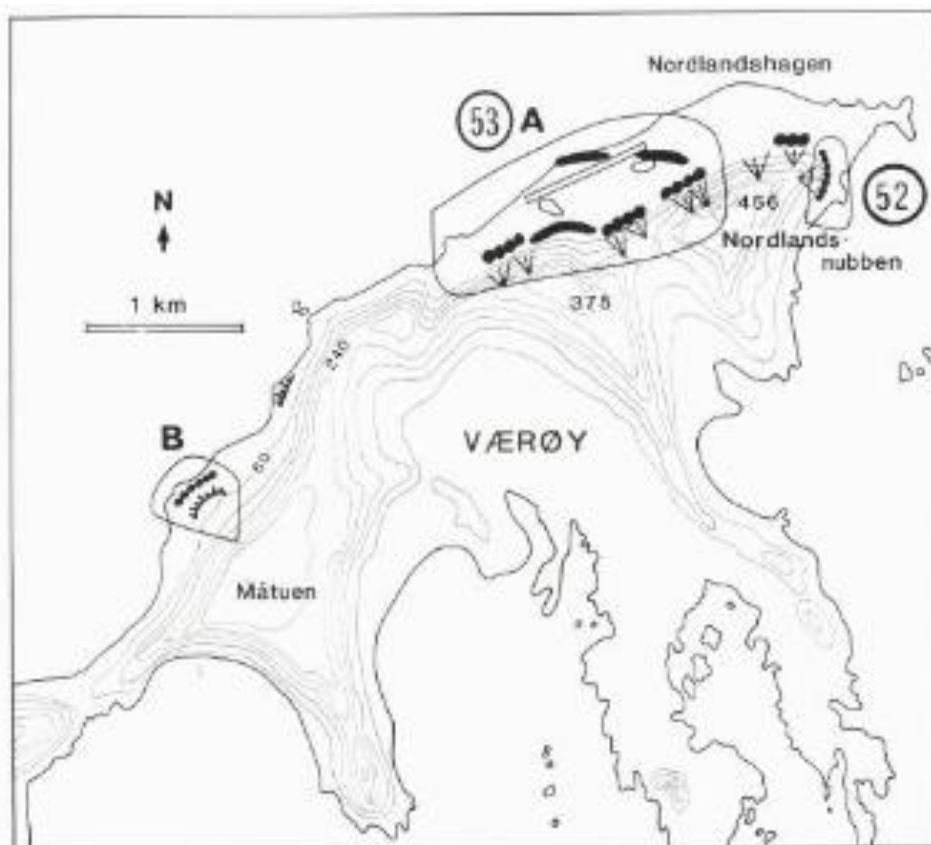
Rødlistede arter(observasjoner

Feltundersøkelsene 6. og 7. juni ble avgrenset til lavlandet på Værøys østlige del, der det i dag bor folk og drives ulik næringsaktivitet, samtidig som det er naturverdier knyttet til ulike våtmarker, strandsoner og kulturmarker.

Kartene over Viktige og Svært viktige områder er digitalisert. På [Nordlandsatlas - Naturvern](#) er det laget et nytt lag med områdene koblet til artslisten fra rapporten. Skru på «Arter og artsforvaltning» -> «BirdLife rapporter – Viktige områder for fugl» for å se laget. Trykk på områdene for artslista og info om området. (Martin Eggen)

Verneverdige kvartærgeologiske områder i Nordland v/Møller/Fjalstad: (Tromura nr 57 Uit 1987)

Figur 3.82. Oversiktskart over lokalitetene Øst-Værøy (52), Nordlandshagen (53 A.) og Måtuen (53 B.).

Områdebeskrivelse: Lokaliteten ligger helt øst på Værøy, ved foten av et fjell som stiger bratt opp til 456 m o.h.. Området ligger eksponert til, vendt ut mot Vestfjorden.

Geologisk beskrivelse: Ved lokaliteten har man en svært godt markert strandvoll, avflatet i toppen og bratt skrånende nedover i distalsida. Vollen består av sortert, godt rundet stein og toppen er målt til 17 m o.h. (Møller 1985). Lengden på vollen er ca. 500 m.

Møller (pers. medd.) mener at moreneavsetninger kan være utgangsmateriale, og det kan forklare den store mektigheten på sedimentene. Innlandsisen har antagelig kommet fra SØ og avsatt materiale i kontakt med fjellet, som har stått opp som en hindring.

Vollen ligger lavere enn Nord Andøya strandlinjen til Møller (1985), men har en høy alder, og er dannet ca. 15 000 år BP.

Foretatte inngrep: Et grustak finnes i S, og midt i vollen har man lagringsplass for grus. I øverkant av vollen går en mindre veg. Store deler av vollen er fortsatt uberørt.

Merknad: Vollen er svært pen og av store og imponerende dimensjoner (sannsynligvis den best utviklede strandvollen i Nordland) og er av stor faglig verdi. Det er spesielt viktig å få vernet hevete strandlinjer på Værøy. På grunn av øyas beliggenhet har de eldste hevete strandlinjene svært høy alder.

Hele strandvollen foreslås vernet mot videre inngrep, der også de berørte delene av vollen er inkludert i verneforslaget.

Vernevurdering: Prioriteringsgruppe I.

Lokalitetsnavn: Nordlandshagen - Måtuen
Lokalitetsnr. : 53
Kommune : Værøy
Koordinater - kart: 015 102 og 996 084 - 1830 III

Områdebeskrivelse: Nordlandshagen ligger på en ca. 500 m bred strandflate, og er i SØ begrenset av en svært bratt fjellside, mens strandflaten er svært smal ved Måtuen (fig. 3.88.).

Geologisk beskrivelse: Man har i området protalus ramparts (rasvoller), randmorener, strandvoller og strandterrasse (3.82.). Den videre lokalitetsbeskrivelse er delt i to, der Nordlandshagen utgjør lokalitet 53 A og Måtuen 53 B.

A. Nordlandshagen:

En stor lokalavsatt randmorene går i retning Ø - V (fig. 3.84.), i en lengde på ca. 1 km. Randmorenen er omlagret av havet, med strandvolddannelse i toppen av morenen. I snitt (fig. 3.85.) kan man se at stein er rundet, og at hele avsetningen er omlagret av havet. Høyden på vollen er målt til 11 m o.h. (Møller 1985) og er i følge Griffin & Griffin (1975) antagelig dannet 12 500 - 13 500 år BP. I følge strandlinjediagram til Møller (1985) tilsvarende denne høyden også høyden for Tapes - maksimum i området og strandlinjen er derfor ikke velegnet til indirekte datering av morenen.

En mindre randmorene er avsatt proksimalt for den store randmorenen og er dannet etter at breen trakk seg tilbake, og det bare lå en liten isrest igjen i fjellsiden.

Protalus ramparts er sannsynligvis dannet helt i slutfasen av lokalglasiasjonen i området. SV i lokaliteten kan man se at en rasvoll går over den sørlige randmorenen, og den må derfor være avsatt etter randmorenen. Rasvollene er dannet ved at rasmateriale har skiidd over isresten og lagt seg i voller (fig. 3.86.).

Eoliske avsetninger (vindavsatt materiale) har enkelte steder blitt avsatt oppå den sørvestligste rasvollen. I overflaten har det blitt dannet solifluksjonsvalker, et massebevegelsesfenomen, dannet ved såkalt krypbevegelse (fig. 3.87.).

B. Måtuen:

Ved lokalitet 53 B har man strandlinjer, en strandvoll og en strandterrasse.

Strandterrassen ligger øverst, hvor havet har abradert seg inn i steinura (fig. 3.88.). Terrassen ligger ca. 30 m o.h. og er i følge Griffin & Griffin dannet 18 - 20 000 år BP og er altså en av de eldste strandlinjene i fylket.

Strandvollen vest for strandterrassen, ligger ca. 5 - 6 m o.h. og er avsatt under Tapes-transgresjonen, det vil si ca. 6 000 år BP.

Foretatte inngrep: Lokaliteten ble befart 1985 og en flyplass var da under bygging ved Nordlandshagen. Flystripen skjærer gjennom de midterste delene av randmorenen slik at bare den østlige og vestlige delen er bevart. De andre avsetningsformene er foreløpig uberørte.

Merknad: Man har mange og godt utviklede avsetningsformer i området, av stor faglig interesse. Selv om flyplassen har ødelagt mye av den store randmorenen, er lokaliteten fortsatt av svært stor verneverdi. Strandlinjene ved Måtuen er vurdert høyt i vernesammenheng, da den høye alderen på strandterrassen gjør at den er av svært stor faglig interesse. Ingen av avsetningsformene bør utsettes for videre inngrep, da deres overflatemorfologi er svært viktig å få bevart i sin nåværende form.

Verne vurdering: Prioriteringsgruppe I.

Fjellene Nordlandshagen – foto Erling Skarv Johansen

HANDLINGSPLAN 2024-2036

Kommunen har en svært viktig rolle når det gjelder å begrense tap av naturmangfold som følge av arealendringer. Som planmyndighet kan kommunen sikre at områder som er viktig for naturmangfold sikres. Her er det viktig at ikke bare registrerte forekomster ivaretas, men at også ser hvordan man kan ivareta naturmangfold i en større sammenheng. Kommunen forvalter også en rekke ulike lover og forskrifter som har betydning for naturmangfoldet.

Et robust naturmangfold er dessuten en viktig del av vår beredskap og avgjørende for at kommunen skal motvirke og tilpasse seg kommende klimaendringer.

Intakt natur og vern av jordbruksområder bidrar blant annet til karbonbinding, flomdemping, hindring av erosjon, regulering av temperatur, rent drikkevann og matproduksjon.

Temaplan for naturmangfold viser hvilke grep Værøy kommune bør ta for å stanse tap av naturmangfold, og restaurere og styrke ødelagte områder i de kommende årene. Planen skal ligge til grunn for daglig saksbehandling som angår naturmangfold. Her spiller temakart for naturmangfold og blågrønne strukturer knyttet til kommuneplanens arealdel en viktig rolle for å nå målene.

Gjennomføringen av tiltakene er avhengig av kapasitet og ressurser samt politisk vilje i kommunen. Gjennomføring av tiltakene fordrer også et videre godt samarbeid med grunneiere, kunnskapsrike enkeltpersoner og frivillige lag og foreninger.

Handlingsplanen vil også gi en forutsigbarhet i søking av eksterne midler.

Listen over naturverdier det er spesielt viktig å sikre:

- Truede og prioriterte arter, herunder rødlistearter
- Truede naturtyper i sjø, vann og på land
- Sammenhengende blågrønne områder, såkalt blågrønn infrastruktur, herunder grønne lunger, spesielt i byggesonen
- Lokalt viktige arter og naturtyper
- Økosystemfunksjoner
- Bekker og vannmiljøer med tilhørende kantsoner
- Kantsoner i jordbruksområder
- Kulturlandskap
- Kystsonen
- Landskapsformer og geologi
- Sikre god forvaltning av naturreservatene

Røstnesvågen-Tyvnes – foto Erling Skarv Johansen

Handlingsplan:

<i>nr</i>	<i>tekst</i>	<i>merknad</i>
1	Ajourføre og rapportere årlig hva som er utført av tiltak i planen ved rullering	Revidering av planen hvert 4.år
2	Melde inn behov for ressurser til videre arbeid med utgangspunkt i handlingsplanen og oppdatering av denne	Både personressurser og økonomiske ressurser
3	Sette av midler i økonomiplanen for å oppfylle handlingsplanen og evt. søke om eksterne midler til spesielle prosjekt	
4	Opprydding Stokkviktjønnen i Vika Opprydding masser/deponi området rundt Ferjekaia. Samt bedre gjennomstrømming	Også opprydding veien ned til sjøvannsanlegg Sjekke kloakk v/ferjekai
5	Utarbeide informasjonsskilt/tavler ved utvalgte biotoper	Fugler, planter, naturtyper
6	Samarbeid om besøksstrategi for Måstad naturreservat	Fylkets miljøavdeling og berørte grunneiere
7	Medvirke til fjerning av søppel og hensatt avfall i utvalgte og viktige biotoper – samt forebygge ny forsøpling. Bruke lovverket.	Samarbeide lokal Miljøgruppe Og næringslivet
8	Overvåke bestandsstatus/utvikling i sjøfugl-reservatene s.m. faginstanser	Kartlegging våren 24 fra midler Natursats mht. Måstadjellet
9	Stimulere til skjøtsel av slåttemark og naturbeitemark	Stimulere til beiting og slått
10	Oppfordre til informasjon av naturtyper og naturmangfold inn i skolens undervisning	Samarbeid skole
11	Øke kunnskapsnivået/kompetanse på marine naturtyper og ville pollinerende planter	Informasjon, Seminar Skilt/info
12	Stimulere til skjøtsel av plantefelt o.a. skogforekomster	Stort behov for uttynning/skjøtsel
13	Vurdere tiltak for restaurering av viktige biotoper(jfr. biorapporten)	I samråd med biolog
14	Vurdere vern av viktige fuglebiotoper iflg. rapport fra ornitolog	I samråd med ornitolog
15	Innarbeide naturmangfoldsplanen i alt relevant planverk	Hensynstagen i alle aktuelle saker

16	Begrense omfanget av fremmede og uønskede arter	Jfr. innspill fra Miljøgruppen
17	Spesielt vern av truede og viktige naturtyper(jfr. kartlegging)	Evt. restaurering
18	Bedre beskyttelse av hekkende sjøfugl utenfor verneområde	Holdningsskapende arbeid/informasjon
19	Ikke tillate utbygging som øker ferdsel i inngrepsfrie og sårbare områder	
20	Krav om kartlegging av naturmangfold mht. utarbeidelse av reguleringsplaner	Skal være en sentral del av prosessen
21	Prioritere naturmangfold ved tilretteleggelse av ferdsel og friluftsliv	Styre ferdsel mest mulig utenfor sårbare områder
22	Samarbeide med lag/foreninger og privatpersoner om oppdatering og innhenting av ny kunnskap om naturmangfold/arter	Lage rutiner for lagring og bruk av ny informasjon
23	Infotavle med kart/oversikt naturmangfold	Info arter
24	Ivareta bestander av rødlistede arter og naturtyper	Informasjon og tiltak
25	Hensynssoner rundt naturtyper som regnes som nasjonalt og regionalt viktige	
26	Kanaliserings av ferdsel i sårbar natur	Mht. stier/løyper mv.
27	Publisering av informasjon om naturmangfoldet på kommunens hjemmeside	Også legge ut oppdateringer/nye observasjoner
28	Vurdering av plan- og byggesaker etter naturmangfoldloven	
29	Kartlegging og tiltak mot ulovlige kloakkutslipp	Teknisk etat ansvar
30	Vurdere større åpning fylling Sjøveien	Jfr. Biorapport
31	Tilrettelegge areal for hekking ærfugl	Kvalnes?Holmen?
32	Tiltak for å begrense gåsebestanden	Utvidet jakt sesong?
33	Klopping stier etter behov	

Strategier for å ivareta naturmangfoldet:

- Utvikle og oppdatere kunnskapsgrunnlaget
- Ivareta naturmangfoldet i interne prosesser
- Styrke naturmangfoldet gjennom forvaltning og drift
- Skape bevissthet og stolthet over naturmangfoldet

Oppfølging

Det er behov for et langsiktig perspektiv i forvaltningen av naturmangfoldet. Temaplan for naturmangfold er derfor utformet for å være relevant både på kort og lang sikt. Det utarbeides en egen handlingsplan med oppgaver og tiltak som skal følge opp de fire strategiene.

Tiltakene vil revideres jevnlig. Å måle i hvilken grad de definerte strategiene med tilhørende oppgaver og tiltak har effekt på naturmangfoldet, er komplekst. Størst uttelling vil man få ved å sørge for at vern av natur prioriteres framfor vekst.

Reparasjon og restaurering av ødelagt natur

Vi må redusere nedbygging av natur, men vi må også sette i stand ødelagte områder. 2021 var starten på FNs tiår for restaurering av natur. FNs naturavtale har som mål at 30 % av natur som er ødelagt skal restaureres innen 2030.

Naturrestaurering er ofte komplekse og ressurskrevende prosesser som krever fagkunnskap og tett oppfølging i flere år. Det kan være stor usikkerhet knyttet til om restaureringen blir vellykket. Å forsøke å gjenskape natur er ofte ikke god nok erstatning for urørt natur som er bygget ned. Lovnader om restaurering, eller såkalte kompensierende tiltak, bør derfor ikke være et argument for å bygge ned natur.

Værøy har vi ingen erfaring med restaurering av natur. Vi bør derfor begynne med noen små og enkle prosjekter. Et tiltak kan være å få laget en oversikt over naturtyper, eller spesifikke områder det er mulig og nødvendig å restaurere – jfr. biorapport. Et eksempel her er bedre gjennomstrømmingen av vann i enkelte områder. Også stopp av kloakklekkasjer og annen forurensing/forsøpling er aktuelt.

Å gjenopprette og styrke sammenhenger i grønnstrukturen kan gi arter bedre livsvilkår. Fjerning av fremmedarter og rydding av trær for å få inn mer lys i enkelte lokaliteter anses også som løpende restaurering. Skillet mellom hva som er skjøtsel og hva som er restaurering er ikke alltid tydelig.

Vedlegg ./.

Rapport fugleliv ved Martin Eggen/Birdlife 2023
Rapport biologisk kartlegging v/Andy Sortland 2023
Måstadjellet naturreservat(Fylkesmannen/Statsforvalter)
Rapport fugletelling Måstadjellet
Vedtak kommunestyre
Tilskuddsbrev

Innspill fra:

Ola Torstensen – merknader fugleliv rundt Mosken
June Grønset - Martin Eggen - Rolf Eriksen - Rune Eliassen
Referat fra folkemøte 24.04.24

Litteratur:

Naturkampen
Kystbarometer
Kartlagte friluftsområder
Naturtyper(Mdir)
Viltkartlegging NINA – rapport 136
Biofokusrapport 2008-14
Skjøtselplan for trua naturtyper NIBIO 2019
Fugleliste oppdatert 2021
Strategi for artskartlegging
Naturbase kart
NINA Rapport 138 – Viltkartlegging Værøy
Artsdatabanken – økologiske grunnkart
Miljødirektoratet:Veileder kartlegging – fjæresonen
Statnett: Anbefalte hensynssoner sårbare fuglearter
Statsforvalter: handlingsplaner for slåttemark, slåttemyr og kystlynghei
Salt: Kystnære fiskerier utenfor Lofoten,Vesterålen og Senja
Biofokusrapport 2008-14
NINA:Fuglerapport 2006 – rapport 201
Birdlife – fugl på Værøy (2022)

Fotografer:

biolog Andy Sortland foto
ornitolog Martin Eggen foto
kulturkonsulent Erling Skarv Johansen foto
fylkesgeolog Ola Torstensen foto

Fiellene på Værøy – foto Erlina Skarv Johansen

